

**UCHWAŁA NR XXXI /176/2017
RADY GMINY KOTLIN**

z dnia 28 kwietnia 2017 r.

w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Kotlin na lata 2017 - 2020.

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2016 r. poz. 446 ze zm.) oraz art. 87 ust. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2014 r., poz. 1446 ze zm.) uchwala się, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się „Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Kotlin na lata 2017 - 2020”, stanowiący załącznik do uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Kotlin.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia i podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Wielkopolskiego.

Przewodniczący Rady

Tomasz Kosiński

Załącznik
do uchwały nr XXXI/176/2017
Rady Gminy Kotlin
z dnia 28 kwietnia 2017 r .

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY KOTLIN NA LATA 2017-2020

I WSTĘP

1.1.Postanowienia ogólne.....	4
1.2.Cel opracowania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami	5
1.3.Podstawa prawna opracowania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami (uregulowania formalno-prawne).....	6

II UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY ZASOBÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

2.1.Relacje Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami z opracowaniami wykonanymi na poziomie województwa.....	7
2.1.1.Strategią rozwoju województwa wielkopolskiego.....	7
2.1.2.Planem zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego.....	8
2.1.3.Tezami krajowego programu ochrony zabytków.....	10
2.1.4.Narodową Strategią Rozwoju Kultury na lata 2004-2013.....	12
2.1.5.Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020.....	13
2.1.6.Wielkopolski Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami na lata 2008-2013.....	14

III ZASOBY DZIEDZICTWA I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO GMINY

3.1 Obiekty zabytkowe nieruchome wpisane do rejestru zabytków.....	20
3.2 Obiekty nieruchome z terenu gminy w ewidencji zabytków.....	21
3.3. Obiekty ruchome z terenu gminy wpisane do rejestru zabytków.....	30
3.4 Krajobraz kulturowy.....	31
3.5 Stanowiska archeologiczne.....	31

IV UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY ZASOBÓW DZIEDZICTWA I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO

4.1 Stan zachowania i obszary największego zagrożenia zabytków.....	33
4.1.1. Stan zachowania zabytków ruchomych wpisanych do rejestru zabytków.....	38
4.1.2.Stan zachowania stanowisk archeologicznych.....	39
4.1.3.Obszary największego zagrożenia dla zabytków nieruchomych.....	40
4.2.Uwarunkowania wynikające ze studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Kotlin.....	44
4.3 Uwarunkowania wynikające z miejscowych planów zagospodarowania Przestrzennego gminy.....	45
4.4 Uwarunkowania wynikające z ochrony przyrody i równowagi ekologicznej.....	46
4.5.Uwarunkowania wewnętrzne ochrony zabytków archeologicznych.....	47

V CELE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI. (ART. 87 UST. 3 USTAWY O OCHRONIE ZABYTKÓW I OPIECE NAD ZABYTKAMI ORAZ INNE OKREŚLONE PRZEZ GMINĘ).

VI KIERUNKI DZIAŁAŃ DLA REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI.

6.1. Gminna ewidencja zabytków	48
6.2 Gminna ewidencja zabytków archeologicznych.....	49
6.3. Rewitalizacja i rewaloryzacja obiektów zabytkowych.....	49
6.4. Inwentaryzacja zabytków tzw. małej architektury sakralnej.....	49
6.5. Zabytki nieruchome – udostępnienie i promocja.	50
6.6. Popularyzacja i edukacja.....	50
6.7 Włączenie zabytków w procesy gospodarcze.....	51
6.8 Aktywizacja społeczności lokalnych na rzecz opieki nad zabytkami.....	51

VII OKREŚLENIE SPOSOBU REALIZACJI POSZCZEGÓLNYCH CELÓW GMINNEGO PROGRAMU.

VIII INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI OKREŚLONE PRZEZ GMINĘ.

IX MONITORING DZIAŁANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI – FORMA ORGANIZACYJNO-INSTITUCJONALNA OKREŚLONA PRZEZ GMINĘ.

X NIEKTÓRE ZEWNĘTRZNE ŹRÓDŁA FINANSOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI OKREŚLONE PRZEZ GMINĘ.

I WSTĘP

1.1 Postanowienia ogólne

Z uwagi na konieczność precyzyjnego odnoszenia się w Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami do zapisów ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. z 2014 r., poz. 1446 ze zm), przyjęto za ustawą następujące definicje:

1. Zabytek - nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową;
 2. Zabytek nieruchomy - nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości, o których mowa w pkt.1;
 3. Zabytek ruchomy - rzecz ruchomą, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, o których mowa w pkt. 1;
 4. Zabytek archeologiczny - zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem;
 5. Instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami – instytucję kultury w rozumieniu przepisów o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturowej, której celem statutowym jest sprawowanie opieki nad zabytkami;
- Ilekoć w niniejszym programie mowa o :
- a) Gminie – rozumie się przez to Gminę Kotlin
 - b) Programie - rozumie się przez to Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Kotlin na lata 2017-2020
 - c) Konserwatorze – rozumie się przez to Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków
 - d) Planie – rozumie się przez to Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Wielkopolskiego (przyjęty został uchwałą w 2001r, a w 2010 została dokonana jego aktualizacja)
 - e) Strategii – rozumie się przez to Strategię Rozwoju Województwa Wielkopolskiego do roku 2020 z dnia 19 grudnia 2005 r.

- f) Programie Operacyjnym – rozumie się przez to Wielkopolski Regionalny Program Operacyjny na lata 2014-2020,
- g) Narodowej Strategii – rozumie się przez to Narodową Strategię Rozwoju Kultury na lata 2004-2013, uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020
- h) Wojewódzkim Programie – rozumie się przez to Wielkopolski Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami na lata 2013-2016

1.2 Cel opracowania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami

Głównym celem programu jest osiągnięcie poprawy w zakresie stanu zachowania oraz utrzymania obiektów zabytkowych znajdujących na terenie Gminy Kotlin.

Istotnym jest, aby poprawa dokonywała się przy współudziale mieszkańców w różnych formach swojej życiowej aktywności (praca zawodowa, działalność społeczne, działania wynikające z prawa własności lub z użytkowania obiektów zabytkowych) zaangażowanych w opiekę nad zabytkami. Obowiązkiem władz publicznych w tym względzie jest z kolei pobudzenie i usprawnianie mechanizmów regulujących kwestie opieki oraz tworzenie i wspieranie inicjatyw mających taką opiekę na celu. Obszarem objętym programem jest Gmina Kotlin, jako rejon administracyjny oraz miejsce lokalizacji zabytków objętych programem. Program służyć ma również jednostkom samorządu terytorialnego, środowiskom naukowym i badawczym, właścicielom i posiadaczom obiektów zabytkowych, a także osobom zainteresowanym kulturą i dziedzictwem kulturowym.

Za cele szczegółowe „Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Kotlin” uznaje się:

- wzmocnienie ochrony i opieki nad materialną częścią dziedzictwa kulturowego oraz poprawa stanu zabytków poprzez zahamowanie procesów ich degradacji, a w dalszej kolejności poprawa stanu ich zachowania,
- uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków przy sporządzaniu i zmianie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego gminy,
- aktywne zarządzanie zasobem stanowiącym materialne dziedzictwo kulturowe poprzez kompleksową rewaloryzację zabytków i po wykonaniu analizy funkcjonalnej ich adaptację na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne, rekreacyjne i inne cele społeczne. Projekty muszą posiadać znaczący wpływ ekonomiczny na rozwój regionalny, w tym przyczyniać się szczególnie do wzrostu dochodów i zwiększania ilości miejsc pracy,

- określenie celów, kierunków działań oraz zadań, które powinny być podjęte przez organy i jednostki administracji publicznej w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami,
- zapoznanie się z zasobami dziedzictwa kulturowego, historią zabytków gminy, z wykazem obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz wykazem obiektów typowanych do Gminnej Ewidencji Zabytków - ocena stanu gminnego zasobu zabytków nieruchomych – określenie kategorii i stopnia zagrożeń,
- podejmowanie i określanie warunków współpracy z właścicielami obiektów zabytkowych dla zapewnienia im należytej opieki oraz określenia sposobów udostępnienia dóbr kultury narodowej, będących ich własnością, a także wskazywanie potencjalnych źródeł finansowania,
- inicjowanie i wspieranie działań edukacyjnych, informacyjnych, turystycznych itp. mających na celu propagowanie znajomości zabytków i uświadamianie konieczności opieki nad zabytkami,
- wspieranie działań mających na celu pozyskanie środków finansowych na opiekę nad zabytkami.

1.3 Podstawa prawna opracowania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami. (Uregulowania formalno - prawne).

Wykonanie „Gminnego programu opieki nad zabytkami Gminy Kotlin” wynika z:

- Ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2016 r. poz. 446 z późniejszymi zmianami). Ustawa ta włącza do zadań własnych gminy ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami (art. 7 ust. 1 pkt 1.)
- Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2014 r. poz. 1446 ze zm.) Przeanalizowano akty prawne określające możliwości oraz warunki ochrony i opieki nad zabytkami. Ustawa o ochronie zabytków określa przedmiot, zakres i formy ochrony zabytków oraz opieki nad nimi, zasady tworzenia krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach a także organizację organów ochrony zabytków (rozdz. 1 art. 1) W ustawie określono podział kompetencji w zakresie ochrony zabytków. Zgodnie z art. 87. ust.1 wójt (burmistrz, prezydent miasta) ma obowiązek sporządzenia na okres 4 lat odpowiednio gminnego programu opieki nad zabytkami. Ustawa nakłada na gminę obowiązki i uprawnienia.
- zgodnie z art. 16 ust. 1 rada gminy, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, ma możliwość stworzenia parku kulturowego na podstawie podjętej uchwały,

celem objęcia skuteczną ochroną krajobrazu kulturowego oraz wyróżniających się krajobrazowo terenów, na których znajdują się zabytki charakterystyczne dla danego regionu (po uprzednim zasięgnięciu opinii właściwego konserwatora zabytków)

- art. 18, art. 19, art. 20 wprowadzają obowiązek uwzględniania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami przy sporządzaniu i aktualizacji miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz uzgodnienia ich projektów zmian z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

- art. 22 ust. 4 nakłada na Wójta Gminy Kotlin obowiązek prowadzenia gminnej ewidencji zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy, objętych wojewódzką ewidencją zabytków

- art. 31 ust. 1 pkt. 2, ust. 2 oraz art. 33 ust. 1 i ust. 2 zobowiązuje wójta (burmistrza, prezydenta miasta) do przyjęcia zawiadomienia o odkryciu lub znalezieniu przedmiotu, co do którego istnieje podejrzenie, że jest zabytkiem lub zabytkiem archeologicznym oraz natychmiastowego przekazania tej wiadomości wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków,

- art. 71 ust.1 i ust. 2 –w przypadku gdy jednostka samorządu terytorialnego posiada tytuł prawny do zabytku do jej zadań własnych należy sprawowanie opieki w tym finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i budowlanych przy tym zabytku,

- art. 81 – organ stanowiący gminy lub powiatu może udzielać dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru według zasad określonych w podjętej przez ten organ uchwale,

- art. 87 - Wójt Gminy Kotlin sporządza na okres 4 lat gminny program opieki nad zabytkami, z którego przedstawia co 2 lata sprawozdanie Radzie Gminy.

II UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY ZASOBÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

2.1 Relacje Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami z opracowaniami wykonanymi na poziomie województwa:

2.1.1. Strategią rozwoju województwa wielkopolskiego

„Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego do roku 2020” została opracowana przez Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego a przyjęta przez Sejmik

Województwa Wielkopolskiego w dniu 19 grudnia 2005 r. Dokument ten stanowi podstawę do sporządzenia planu zagospodarowania przestrzennego województwa oraz określa najważniejsze kierunki rozwoju społeczno-gospodarczego regionu.

Strategia wyznacza kierunki działań i pozwala zorientować priorytety na konkurencyjność regionalną, wzrost zatrudnienia oraz wzrost wykształcenia mieszkańców,

Jednym z głównych celów kierunkowych strategii jest „Poprawa jakości przestrzeni województwa, systemu edukacji, rynku pracy, gospodarki oraz sfery społecznej skutkująca wzrostem poziomu życia mieszkańców” poprzez zwiększenie konkurencyjności regionalnej poprzez promocję dziedzictwa kulturowego gmin i obszarów miejskich (budowa marki i wizerunku regionu) oraz zwiększenie spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej dzięki zachowaniu i wykorzystaniu dziedzictwa kulturowego, przyrodniczego oraz rozwoju turystyki.

Główny cel strategiczny – „Dostosowanie przestrzeni do wyzwań XXI wieku” ma zostać osiągnięty za pomocą zróżnicowanych celów operacyjnych. Jednym z nich jest wzrost znaczenia i zachowanie dziedzictwa kulturowego. Dziedzictwo kulturowe wykorzystane w sposób efektywny może stanowić jeden z elementów rozwoju gospodarczego regionu jako baza dla turystyki i usług kulturalnych oraz czynnikiem integracji społecznej. Cel ten ma być realizowany poprzez: ”inwestycje w instytucje kultury, ochronę dorobku kulturowego, wsparcie działań powiększających dorobek kulturalny regionu, promocję aktywności kulturalnej mieszkańców”. Jego miarą będzie m.in. ilość odrestaurowanych obiektów dziedzictwa kulturowego.

2.1.2 Planem zagospodarowania przestrzennego Województwa Wielkopolskiego

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Wielkopolskiego został uchwalony przez Sejmik Województwa Wielkopolskiego w 2001r., natomiast w 2010 dokonana została jego aktualizacja (Uchwała nr XLVI/690/10 w sprawie uchwalenia zmiany Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Wielkopolskiego). Jest to dokument planowania strategicznego określający działania, za pomocą, których samorząd województwa wpływa na rozmieszczenie funkcji terenów w przestrzeni i ich wzajemne powiązanie.

Za cel przewodni przyjęto doprowadzenie do zrównoważonego rozwoju całego terytorium województwa poprzez tworzenie m.in. ładu przestrzennego, ekonomicznego i ekologicznego. Ład przestrzenny wyrażający się dążeniem do harmonijności i proporcjonalności wszystkich elementów środowiska człowieka, który można uzyskać przez realizowanie następujących zasad stosowanych w czasie tworzenia miejscowych

planów zagospodarowania przestrzennego oraz studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin w aspekcie szeroko rozumianej ochrony zasobów kulturowych. W planie określone zostały ogólne zasady kształtowania przestrzeni:

kształtowanie przestrzeni miejskiej poprzez ochronę dziedzictwa kulturowego, tożsamości i tradycyjnych elementów środowiska (zabytkowe dzielnice, budynki, dominanty przestrzenne, panoramy, tereny zielone, tereny otwarte) – w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego mają zostać zwiększone wymagania architektoniczne odnośnie nowych obiektów powstających w pobliżu terenów o ważnych pod względem kulturowym i przyrodniczym,

respektowanie wytycznych konserwatorskich nie tylko w przypadku obiektów objętych ochroną, ale także w przypadku zagospodarowania zabytkowych układów urbanistycznych i ruralistycznych,

- w celu lepszego wyeksponowania miejsc szczególnie cennych kulturowo wykorzystanie atutów wynikających z ukształtowania terenu, osi widokowych, panoram,

- w zapisach miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego położenie nacisku na harmonijne wkomponowywanie nowej architektury w historyczną zabudowę w obszarach śródmiejskich oraz w pobliżu terenu o najwyższych walorach kulturowych i przyrodniczych,

- podejmowanie opracowań dotyczących rewaloryzacji zabytkowych dzielnic.

- w przypadku nowej zabudowy odwoływanie się do wzorców architektury regionalnej,

- podkreślona została ochrona środowiska przyrodniczego poprzez objęcie obszarów chronionego krajobrazu oraz zespołów przyrodniczo-krajobrazowych miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego,

- w przypadku kształtowania przestrzeni wiejskiej przyjęto ochronę charakterystycznych układów ruralistycznych, zespołów sakralnych, pałacowo-parkowych, folwarków, zabytkowych budynków mieszkalnych, gospodarskich, użyteczności publicznej oraz pozostałych elementów typowych dla architektury wiejskiej (przydrożne krzyże, kapliczki).

Ochrona krajobrazu kulturowego ma być realizowana poprzez stosowanie zapisów zawartych w studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

Główne zasady zagospodarowania przestrzennego Województwa Wielkopolskiego:

- tworzenie warunków do współistnienia środowiska przyrodniczego i zurbanizowanego,

- zachowanie dziedzictwa kulturowego i wpisanie go w struktury przestrzenne i otaczający krajobraz.

Za ograniczenia mające wpływ na kształtowanie przestrzeni regionu uznano: bariery określone w planach ochrony parków krajobrazowych, dokumentach powołujących obszary chronionego krajobrazu oraz w ogólnych zasadach konstruujących łąd przestrzenny, w myśl których dąży się do zachowania obiektów cennych kulturowo a ich otoczenie chroni się przed działaniami dysharmonizującymi.

Specjalne zapisy ukierunkowujące kształtowanie przestrzeni dotyczą stref ochrony konserwatorskiej i stref ochrony widokowej. Zagospodarowanie przestrzeni na tych obszarach powinno odbywać się na zasadach określonych przez służby konserwatorskie oraz odpowiednie zapisy w miejscowych planach i studiach uwarunkowań.

W punkcie dotyczącym wykorzystania szans i możliwości tkwiących w zagospodarowaniu przestrzennym Plan podkreśla, że elementy naturalne i kulturowe w krajobrazie mogą spełniać rolę stymulatora innych dziedzin życia o ile zostaną wykorzystane we właściwy sposób, min. wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego dla celów turystycznych poprzez dostosowanie obiektów do nowych funkcji, dbałość o stan techniczny oraz estetykę zarówno samych zabytków jak i ich otoczenia.

2.1.3 Krajowy Program Ochrony zabytków na lata 2014-2017.

Opracowanie Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami jest ustawowym obowiązkiem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, zgodnie z zapisem ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Zadaniem głównym polityki Państwa jest stworzenie mechanizmów porządkujących sferę ochrony zabytków i dostosowanie jej do gospodarki rynkowej. Zadaniem programu jest określenie celów, kierunków oraz zadań poszczególnych organów i jednostek administracji publicznej w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami, wzmocnienie ochrony, opieki nad dziedzictwem kulturowym oraz sposób finansowania planowanych działań wraz z harmonogramem ich realizacji.

Jednym ze strategicznych założeń Krajowego programu (przyjętych na etapie prac nad dokumentem i odzwierciedlonym w brzmieniu jednego z celów szczegółowych), jest wzmocnienie synergii działania organów ochrony zabytków, w tym tworzenie podstaw współdziałania z organami samorządu terytorialnego. Jest ona wyrazem przekonania, że jakościowa przemiana w zakresie ochrony zabytków w Polsce może nastąpić przed wszystkim dzięki łączeniu zasobów, lepszemu sieciowaniu struktur i działań organów ochrony zabytków, jednocześnie odwołując się do kompetencji Generalnego Konserwatora

Zabytków należy wskazać, iż rolą Krajowego programu jest tworzenie warunków wypracowania rozwiązań modelowych oraz ich upowszechnienie, np. poprzez system konferencji i spotkań z przedstawicielami jednostek samorządu terytorialnego. Od stopnia zaangażowania przedmiotów będą zależały realne efekty podejmowanych działań. Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2014-2017 jest dokumentem utworzonym na podstawie przepisów art.84 i art.85 ust.1 u.o.z. W krajowym programie dokonano diagnozy stanu ochrony zabytków w Polsce w trzech podstawowych płaszczyznach:

- organizacji i zadań organów ochrony zabytków w Polsce,
- stanu zachowania zabytków w Polsce, w tym roli i znaczenia form ochrony zabytków oraz systemów informacji o zabytkach,
- komunikacji, porozumienia, i współpracy w obszarze ochrony zabytków w Polsce.

Na podstawie diagnozy przeprowadzono analizę Swot i w ścisłym powiązaniu z jej wynikami oraz w powiązaniu z celem 4 strategii rozwoju Kapitału społecznego (Rozwój i efektywne wykorzystanie potencjału kulturowego i kreatywnego) sformułowano cel główny Krajowego programu: wzmocnienie roli dziedzictwa kulturowego i ochrony zabytków w rozwoju potencjału kulturowego i kreatywnego Polaków. Do realizacji celu głównego opracowano trzy cele szczegółowe:

- wspieranie rozwiązań systemowych na rzecz ochrony zabytków w Polsce,
- wzmocnienie synergii działania organów ochrony zabytków,
- tworzenie warunków do aktywnego uczestnictwa w kulturze, edukacji na rzecz dziedzictwa kulturowego oraz jego promocji i reinterpretacji, które z kolei realizowane będą w ramach szczegółowych zadań. Do wszystkich wymienionych w Krajowym programie celów i zadań opracowano szczegółowy harmonogram realizacji wraz z planem finansowym programu. Dokument jest uzupełniony o projekt systemu wdrażania, monitoringu i ewaluacji oraz analizę ryzyka.

Zagadnienia horyzontalne: istotnym rozwiązaniem, porządkującym zagadnienia przedstawione w Krajowym programie i uwzględnionym na każdym etapie nad dokumentem, są następujące zagadnienia Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami 2014-2017 horyzontalne: tematy wiodące, których problematyka została poruszana, w co najmniej dwóch obszarach diagnozy oraz dwóch celach szczegółowych. Są to:

- a) podniesienie sprawności i skuteczności działań organów ochrony zabytków, w tym jakości merytorycznej decyzji administracyjnych (szkolenia, standaryzacja działań, itp.),
- b) porządkowanie rejestru zabytków oraz stworzenie wiarygodnej metodologicznie diagnozy stanu zachowania zabytków nieruchomych (księgi rejestru A i C),
- c) zwiększenie uspołecznienia ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, budowanie przez organy ochrony zabytków partnerskich relacji z obywatelami, jak i propagowanie postaw współodpowiedzialności społecznej za zachowanie zabytków (współpraca z mediami, wykorzystanie mediów elektronicznych, konkursy, itp.),
- d) wdrożenie procesów kształtowania postawy krajobrazowej wśród organów ochrony zabytków,
- e) zwiększenie zaangażowania samorządowa., ze szczególnym uwzględnieniem gmin w ochronę, opiekę nad zabytkami oraz wzmocnienie zaangażowania społecznego na rzecz ochrony zabytków, w tym propagowanie parków kulturowych (ich stanowienie jest władczą kompetencją rad gmin), jako skutecznej formy ochrony zabytków. Zagadnienia horyzontalne nie tworzą dodatkowego poziomu w hierarchicznej strukturze dokumentu, zgodnie z jego podziałem na cel główny, cele szczegółowe i kierunki działania. W sposób istotny jednak wskazują zagadnienia priorytetowe w obszarze ochrony zabytków, przyjęte do realizacji do 2017r.

2.1.4 Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2013 oraz Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020,

Strategiczne cele polityki w zakresie ochrony zabytków zostały sformułowane z Narodowym Programie Kultury „Ochrona Zabytków i Dziedzictwa Kulturowego na lata 2004-2013” przyjętym przez Rząd RP 21 września 2004 r. Podstawa jego opracowania było określenie dziedzictwa kulturowego jako potencjału poszczególnych regionów, który sprzyjać ma wzrostowi konkurencyjności regionów dla turystów, inwestorów i mieszkańców oraz uznanie go za podstawę rozwoju kultury i upowszechniania kultury. Jest to dokument podejmujący próbę określenia nowocześnie pojmowanej polityki kulturalnej państwa, funkcjonującej na warunkach rynkowych.

Celem strategicznym Narodowego Programu jest zrównoważenie rozwoju kulturalnego regionów w Polsce, który ma zostać osiągnięty poprzez realizację następujących celów cząstkowych:

- wzrost efektywności zarządzania sferą kultury,

- wprowadzenie innowacyjnych rozwiązań w systemie organizacji działalności kulturalnej i w systemie upowszechniania kultury,
- zmniejszenie dysproporcji regionalnych w rozwoju kultury,
- wzrost uczestnictwa i wyrównywanie szans w dostępie do szkolnictwa artystycznego, dóbr i usług kultury,
- poprawa warunków działalności artystycznej
- efektywna promocja twórczości
- zachowanie dziedzictwa kulturowego i aktywna ochrona zabytków
- zmniejszenie luki cywilizacyjnej poprzez modernizację i rozbudowę infrastruktury kultury. Określone zostały następujące priorytety „Narodowego Programu Kultury „Ochrona Zabytków i dziedzictwa Kulturowego” na lata 2004-2013:

1. aktywne zarządzanie zasobem stanowiącym materialne dziedzictwo kulturowe;

- budowa nowoczesnych rozwiązań organizacyjno-finansowych w sferze ochrony zabytków, których głównym celem jest dostosowanie sfery ochrony zabytków do rzeczywistości gospodarczej,
- kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne, rekreacyjne i inne cele społeczne
- zwiększenie roli zabytków w rozwoju przedsiębiorczości i turystyki poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych

2. Edukacja i administracja na rzecz ochrony i zachowanie dziedzictwa kulturowego:

- rozwój zasobów ludzkich oraz podnoszenie świadomości społecznej w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego,
- ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego przed nielegalnym wwozem, wywozem i przewozem przez granice

2.1.5 Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020

Jest to program uzupełniający Narodową Strategię Rozwoju Kultury na lata 2004-2020 r., poprzez rozszerzenie celów strategii, wprowadzenie systemu jej realizacji, monitorowania i ewaluacji. Określone zostały kierunki działań z zakresu kultury przyjęte we wstępnym projekcie Narodowego Planu Rozwoju na lata 2007-2013 dot. ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego obejmujące min. kompleksową rewaloryzację zabytków, obiektów poprzemysłowych i powojaskowych, ich adaptację na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne, rekreacyjne, a także inne cele społeczne, zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości, tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych, budowę i rozbudowę sieci informatycznych w celu promocji

potencjału kulturowego regionów, inwentaryzację i digitalizację zabytków dziedzictwa ruchomego i nieruchomego oraz jego promocję, organizację imprez o międzynarodowym charakterze, tworzeniu warunków dla rozwoju i ochrony dziedzictwa kultury ludowej, zachowaniu i ochronie krajobrazu kulturowego wsi.

Celem strategicznym jest zrównoważenie kultury w regionach, które zostanie osiągnięte poprzez realizację między innymi następujących celów cząstkowych;

- wzrost efektywności zarządzania sferą kultury,
- zmniejszenie dysproporcji regionalnych w rozwoju i dostępie do kultury
- wzrost udziału kultury w PKB
- zachowanie dziedzictwa kulturowego i aktywna ochrona zabytków
- modernizacja i rozbudowa infrastruktury kultury
- wzrost uczestnictwa w kulturze
- efektywna promocja twórczości

W programie operacyjnym „Dziedzictwo kulturowe” określono dwa priorytety: rewaloryzację zabytków nieruchomych i ruchomych oraz rozwój kolekcji muzealnych

2.1.6 Wielkopolski Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami na lata 2013-2016

Celem opracowania zgodnie z art. 87 ust. 2 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, precyzuje się następujące cele opracowania Programu opieki nad zabytkami:

1. włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju,
2. uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej,
3. zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania,
4. wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,
5. podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,
6. określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących warunki współpracy z właścicielami zabytków,

eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków,

7. podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc związanych z opieką nad zabytkami.

Założenia programu opieki nad Zabytkami na lata 2013-2016 zadaniem podstawowym Samorządu Województwa Wielkopolskiego jest zapewnienie prawidłowego stanu zachowania obiektom zabytkowym: ruchomym, nieruchomym i archeologicznym, znajdujących się w jego władaniu. Jednak ustawa o zabytkach i opiece nad zabytkami narzuca także szersze działanie sprecyzowane, jako cele wynikające z art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Spodziewane rezultaty działań, opartych na realizacji celów cząstkowych, dla opieki nad zabytkami gminy Kotlin

- podniesienie świadomości społeczeństwa w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego,
- dostęp do informacji o zabytkach,
- wzbogacenie obszarów aktywizacji społecznej,
- wykorzystanie wypracowanych zasad postępowania i metod działania dla stworzenia markowego produktu turystycznego na terenie gminy Kotlin,
- zasilenie sfery ochrony dziedzictwa kulturowego poprzez pozyskanie dodatkowych środków,
- wieloletnie gwarancje Ministra Kultury dla kredytów inwestycyjnych w sferze dziedzictwa kulturowego zaciąganych przez instytucje publiczne,
- określenie zasad zagospodarowania i adaptacji zabytków oraz nadawania im nowych funkcji w celu zwiększenia atrakcyjności komercyjnej zabytków,
- ustanowienie skutecznych zasad interwencyjnych robót zabezpieczających, podejmowanych w przypadku zagrożenia zabytkowej substancji oraz skutecznej egzekucji zwrotu poniesionych kosztów,
- realizacja zasad partnerstwa publiczno-prywatnego w sferze adaptacji zabytków do nowych funkcji,

III.ZASOBY DZIEDZICTWA I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO GMINY

Gmina położona jest w rejonie południowo – wschodniej Wielkopolski i zajmuje południowo - wschodnią część powiatu jarocińskiego, a na jej terenie znajduje się wieś Kotlin, siedziba władz gminy. Teren gminy ma zróżnicowany charakter. Położona jest

w obrębie Wysoczyzny Koźmińskiej i reprezentuje typ wysoczyzny morenowej charakteryzującej się, poza terenami dolin o dużych spadkach, płaską rzeźbą terenu. Obszar gminy to przede wszystkim teren nizinny, urozmaicony dolinami cieków wodnych. Najlepiej wykształcona jest dolina rzeki Lutyni, ze stromymi zboczami. Dochodzą do niej doliny boczne, z których największe to dolina Kotlinki i Patoki.. Kompleksy leśne są rozproszone. Największe, zwarte obszary lasów występują w północnej części gminy. Główne funkcje, jakie dominują w gminie to rolnictwo i związane z nim przetwórstwo rolno – spożywcze. Gmina Kotlin, której powierzchnia wynosi 84 km², należy do grupy gmin obszarowo najmniejszych w województwie i jest najmniejszą gminą w powiecie jarocińskim. Gmina leży przy głównych szlakach komunikacyjnych: drogowym i kolejowym. Przez teren gminy przebiega droga krajowa nr 11 relacji Poznań – Bytom oraz pierwszorzędowa linia kolejowa relacji Poznań – Katowice. Obszar gminy graniczy od północy z gminą Żerków, od zachodu z gminą Jarocin, od południa z gminą Dobrzyca a od wschodu z gminami Pleszew i Czermin .

Na obszar gminy Kotlin składają się tereny 12 wsi sołeckich (Kotlin, Kurcew, Magnuszewice, Orpiszewek, Parzew, Racendów, Sławoszew, Twardów, Wilcza, Wola Książęca, Wysogotówek i Wyszki). Większość miejscowości z terenu gminy ma proveniencję średniowieczną, udokumentowaną w źródłach historycznych: Kotlin – 1283 r.,– lokacja na prawie średzkiem, Kurcew – 1434 r., Magnuszewice – 1389 r., Orpiszewek – 1411 r., Racendów – 1388 r., Sławoszew – 1395 r., Twardów – 1262 r., Słupia – 1299 r., Wilcza – 1403 r. Wola Książęca – 1304 r., Wyszki 1429 rok. Charakteryzują się układami przestrzennymi powstałymi na bazie rozwoju dróg. Jednak dzisiejsze schematy planistyczne wsi są w większości efektem XIX wiecznych zmian w strukturze własnościowej gruntów oraz regulacji dróg wiejskich, podczas których najstarsze owalnicowe układy ruralistyczne zmieniano na ulicówki, regularne rzędówki liniowe lub wielodrożnicowe. W większości są to układy wsi rzędowych. Uregulowanymi rzędówkami liniowymi są: Twardów, Racendów, Wola Książęca i Wilcza. Wsiami o układzie wielorzędowym są: Kotlin, Sławoszew, Magnuszewice, Orpiszewek i Wyszki. Przykładem wsi folwarcznych są: Kurcew, Parzew.

Żaden z zachowanych historycznych układów ruralistycznych z terenu gminy nie został wpisany do rejestru zabytków.

Położona na obszarze południowej Wielkopolski gmina Kotlin historycznie wchodziła w skład terenów objętych zaborem pruskim, co w dużym stopniu poprzez panujące tu stosunki gospodarczo – społeczne wpłynęło na zachowane do dziś dobra kulturowe.

Wprowadzone przez władze pruskie w latach: 1797, po 1815 i 1871 roku przepisy prawa budowlanego wymuszały zastępowanie drewnianej zabudowy mieszkalnej obiektami wznoszonymi z trwalszych materiałów tj. cegły lub kamienia. Efektem tego jest śladowa ilość zabudowy drewnianej, a zabudowę miejscowości znajdujących się na terenie gminy stanowią budynki murowane, usytuowane kalenicowo do drogi.

Wieś Kotlin w wiekach średnich podzielona była na części. Prawdopodobnie już w XIII wieku (przed 1283 r.) wieś uzyskała prawo średzkie. Najstarszym rodem rycerskim w Kotlinie był ród Powalów – Ogończyków, do których obok Kotliny należały Magnuszewice, i Twardów. Z rodem tym należy wiązać założenie i uposażenie pierwszego kościoła parafialnego w Kotlinie w XIII wieku, przy lokacji wsi na prawie średzkim. Drugi ród to Świnkowie, którzy byli właścicielami dóbr do poł. w. XV, trzeci – Poraje (1432 r., – Boguchwał, a w 1478 r., – starosta odolanowski Wawrzyniec Gruszczyński). W 2 poł. XVI wieku wieś stanowiła własność Kaspra Suchorzewskiego, który dzierżawi ją Piotrowi Korzkiewskiemu, a następnie Marcinowi Kotlińskiemu. Ten ostatni w 1579 roku jest już wymieniany jako właściciel Kotliny. W końcu XVII wieku wieś należała do Wojciecha Karskiego, a następnie, w 1 poł. następnego stulecia do Miaskowskich. W 1819 roku majątek nabywa Teodor Mukułowski i w rękach tej rodziny pozostaje on do 1936 roku.

Wieś Kotlin położona jest po obu stronach drogi z Kalisza przez Pleszew, Jarocin do Poznania. Miejscowość zlokalizowana jest na terenie płaskim, po obu stronach rzeczki Kotlinki, wpadającej dalej na zachód w okolicach Twardowa do Lutyni. Po północnej stronie koryta Kotlinki, na terenie dawnego Waliszewa, znajduje się kościół parafialny. Wschodni skraj Kotliny zajmuje założenie dworsko- parkowo- folwarczne. Kotlin nie zachował w pełni pierwotnego układu przestrzennego. Przekształcone zostało założenie dworskie, gdzie wybudowano przeskalowany, współczesny budynek dla ówczesnej siedziby właściciela tj. RSP oraz zlikwidowano dużą kolonię czworaków. W zachodniej części miejscowości znajduje się dawny Zakład Przetwórstwa Owocowo - Warzywnego „Kotlin” (obecnie Spółki z o.o. „Kotlin”), którego współczesna zabudowa zmieniła charakter panoramy wiejskiej, poprzez zdominowanie jej wielkogabarytowymi budynkami przemysłowymi, magazynowymi oraz blokami mieszkalnymi dla pracowników.

Zabudowa miejscowości objęta ochroną konserwatorską, oprócz kościoła i zespołu dworskiego, składa się głównie z domów o wielkości i formach typowych dla budownictwa wiejskiego i małomiasteczkowego z XIX i 1 połowy XX wieku oraz niewielu budynków użyteczności publicznej jak szkoła czy dworzec kolejowy. Budynki kolejowe wzniesiono na pocz. XX wieku, gdy przez Kotlinę poprowadzono linię kolejową

Poznań – Katowice. Na terenie dawnego majątku kotlińskiego znajdują się wchodzące obecnie w obręb miejscowości dwa majątki folwarczne pochodzące z 4 ćw. XIX wieku - tj. zespół folwarczy Buchaliniec i Waliszew oraz zespół zabudowań cegielni usytuowany ok. 800 m na południe od zabudowy wsi. Cegielnie wzniesiono w latach 70- tych XIX wieku z piecem wypalowym, kręgowym sytemu Hoffmanna wybudowanym ok. 1880 roku.

Na terenie gminy znajduje się znaczna ilość obiektów sakralnych, rezydencji, parków i zespołów folwarcznych związanych z tradycją ziemiańską rodów szlacheckich.

Zachowane kościoły to obiekty pochodzące z różnego czasu. Na terenie gminy istnieje pięć rzymsko – katolickich zespołów sakralnych znajdujących się w: Kotlinie, Magnuszewicach, Racendowie, Sławoszewie i Twardowie. Dwa kościoły to świątynie drewniane, należące do najcenniejszych zabytków na terenie gminy. Jest to drewniany, kryty gontem kościół parafialny pw. Św. Barbary w Magnuszewicach, wzniesiony w latach 1751 – 1752 z barokowym wystrojem wnętrza pochodzącym z XVII i XVIII wieku o raz pochodzący z pocz. XVIII wieku, przebudowany w 1764 roku kościół parafialny p.w. św. Zofii w Sławoszewie. Na obu cmentarzach przykościelnych zachowały się drewniane dzwonnice – kryta gontem dzwonnica z 1816 roku w Magnuszewicach oraz drewniana, szkieletowa pochodząca z ok. 1800 roku dzwonnica w Sławoszewie.

Świątynią związaną z istniejącymi majątnościami ziemskimi jest kościół parafialny pw. Św. Apostołów Piotra i Pawła w Twardowie, wystawiony w latach 1885 – 1896 z fundacji ówczesnego właściciela majątku Karola Żychlińskiego. Do cennych zabytków należy również ceglany, neogotycki kościół parafialny p.w. Św. Kazimierza w Kotlinie wybudowany w 1858 roku, w miejscu wcześniejszego, z którego pochodzi zachowane do dziś XVIII wieczne wyposażenie, a także kościół parafialny p.w. M.B. Bolesnej w Racendowie, pochodzący z 1911 roku.

W skład zespołów sakralnych wchodzi zachowane do dziś, wzniesione w stylu dworskim, budynki plebani: pochodząca z 2 poł. XIX wieku plebania w Sławoszewie, z 4 ćw. XIX wieku w Kotlinie oraz dwa budynki z pocz. XX wieku w Twardowie i Magnuszewicach.

Szczególne znaczenie mają zachowane na terenie gminy założenia dworsko – parkowo – folwarczne. Na obszarze gminy znajduje się dziewięć zespołów dworskich i pałacowych, z czego 5 ma wpis do rejestru zabytków. Najcenniejszym z nich jest dwór w Kotlinie, wzniesiony w 2 poł. XVIII wieku, rozbudowany i częściowo przekształcony w 2 poł. XIX wieku. Budowniczym dworu był Maciej Nowak . Jest to dwór typu alkierzowego, z holem

i salonem na osi, położony w parku o pozostałościach układu regularnego. Obiekt ten należy do bardzo nielicznych już przykładów szkieletowego budownictwa dworskiego na tym terenie i jest najbardziej okazałym z szachulcowych dworów Wielkopolski, o elementach zbliżających go do rozwiązań pałacowych.

Cenne zespoły rezydencjonalne tworzą położone w parkach krajobrazowych, pałace znajdujące się w Orpiszewku i Twardowie. Zespół pałacowy w Orpiszewku stanowiący główną, a pierwotnie jedyną zabudowę wsi, składa się z pozostałości parku, pałacu oraz zabudowy podwórza gospodarczego. Wpisany do rejestru pałac wzniesiony został w 1815 roku wg projektu Opielińskiego, przebudowany w 4 ćw. XIX wieku. Założenie pałacowe w Twardowie to wzniesiony w 2 poł. XIX wieku pałac w parku krajobrazowym oraz zespół gospodarczy i kolonia budynków mieszkalnych pracowników majątku.

Neoklasycystyczny dwór w typie willi włoskiej wzniesiony w Kurcewie ok. poł. XIX wieku położony jest w parku krajobrazowym. Majątek w okresie międzywojennym należał do Władysława Grabskiego.

Ważnym elementem zabytkowym i krajobrazowym na obszarze gminy są parki podworskie. Na terenie gminy znajduje się 10 parków, z czego jedynie 2 są wpisane do rejestru zabytków. Są to park krajobrazowy o pow. 4 ha, założony w 1856 roku, ze śladami pierwotnego układu regularnego w Kotlinie oraz pozostałości parku krajobrazowego w Kurcewie z poł. XIX wieku, z widoczną aleją grabową w północno – wschodniej jego części. W dostatecznym stanie zachowany jest park w Twardowie, o pow. 3,5 ha, założony w 1844 roku oraz pochodzący z 1 poł. XIX wieku park dworski w Magnuszewicach. Jedynym zadbanym obiektem na terenie gminy jest podany rewaloryzacji park krajobrazowy w Woli Książęcej, pochodzący z 2 poł. XIX wieku. Pozostałe parki znajdujące się w miejscowościach: Kurcew, Orpiszewek i Wilcza to właściwie pozostałości parków krajobrazowych. W Wyszkach na stoku rzeki Lutyni znajdują się pochodzące z 2. poł. XIX wieku pozostałości parku krajobrazowego o pow. ok. 1 ha. Istniejący tu dwór został rozebrany w 1978 roku. Parki krajobrazowe istniały także w miejscowościach: Pędzew, Parzew oraz Racendowie. Ze względu na duże znaczenie historyczne, przyrodnicze oraz znaczenie w krajobrazie w przyszłości konieczne będzie podjęcie prac rewaloryzacyjnych w celu przywrócenia i odtworzenia dawnego układu kompozycyjnego w tych parkach.

Na obszarze gminy Kotlin zachowało się 9 historycznych, cmentarzy, z których 7 to cmentarze rzymsko – katolickie, w tym trzy przykościelne w Twardowie i Racendowie i Sławoszewie. Najstarszy zachowany cmentarz, to właśnie cmentarz przykościelny

w Sławoszewie, pochodzący z poł. XVIII wieku. Pozostałe to: cmentarz w Kotlinie z poł. XIX wieku, cmentarz z 1 poł. XIX wieku w Magnuszewicach, pochodzący z końca XIX wieku cmentarz w Twardowie oraz XIX wieczny cmentarz w Sławoszewie. W miejscowościach Wilcza i Wysogotówek zachowały się cmentarze ewangelickie.

Na terenie gminy znajduje się 15 zespołów folwarcznych. Część z nich to folwarki związane z zespołami pałacowo i dworsko – parkowymi w: Kotlinie, Magnuszewicach, Twardowie, Orpiszewku, Sławoszewie (Parzewie), Pędzewie, Kurcewie, Racendowie, Wyszkach, Woli Książęcej i Wilczy. Część to zespoły folwarczne niepowiązane przestrzennie z rezydencjami. Są to: folwark Kotlin – Waliszew, zespół folwarczy Kotlin – Buchaliniec oraz pozostałość zespołu folwarcznego w Racendowie.

Poza budynkami gospodarczymi zespołów folwarcznych i powiązanych z nimi zespołów przemysłowych jak: gorzelnie, mleczarnie itp. na terenie gminy zachowały się zespoły przemysłowe. Wszystkie budynki związane z cegielnią w Kotlinie zostały rozebrane, zachowały się tylko pozostałości pieca wypalowego systemu Hoffmanna. Wyróżnić można młyny wodne: pochodzący z 2 poł. XIX wieku szachulcowy młyn wodny w Woli Książęcej i murowany młyn z pocz. XX wieku w Magnuszewicach.

O poziomie gospodarczym i świadomości społecznej mieszkańców gminy świadczą także wznoszone wówczas w wielu miejscowościach obiekty użyteczności publicznej. Właściciele ziemscy wnoszą szpitale, przytułki dla ubogich i starców. Dom dla ubogich pochodzący z ok. 1880 roku zachował się w Parzewie. Z tego samego czasu pochodzi istniejący dom dla ubogich i szpital dla starców w Wilczy. W Sławoszewie zachował się okazały budynek gościńca pochodzący z 1905 roku z obszerną salą wykorzystywana przy okolicznościowych uroczystościach i piekarnia z 1910 roku. Karczmy znajdują się w Twardowie - z 4 ćw. XIX wieku i w Wilczy – wzniesiona w końcu XIX wieku. W wielu miejscowościach zachowały się budynki szkolne pochodzące z przełomu XIX /XX i początku XX wieku, wyróżniające się charakterystycznym kształtem łatwo rozpoznawalnym w zabudowie wiejskiej, wznoszone w typowej dla tego rodzaju budownictwa formie i materiale. Szkoły takie znajdują się w: Kotlinie, Magnuszewicach, Parzewie, Twardowie, Racendowie, Wilczy, Woli Książęcej i Wysogotówku,

3.1. Obiekty zabytkowe wpisane do rejestru zabytków nieruchomych

Do rejestru zabytków wpisano najcenniejsze obiekty sakralne i założenia pałacowo-dworsko-parkowe. Stosunkowo niewielką liczbę stanowią zabudowania folwarczne.

Kotlin

- kościół par. p.w. św. Kazimierza, 1858, nr rej.: 1505/A z 28.03.1974

- zespół dworski, 2 poł. XVIII, 2 poł. XIX, nr rej.: IV-73/22/54 z 15.05.1954:
 - dwór
 - park
 - spichrz, nr rej.: 166/239/A z 11.09.1968
- piec wypalowy w Kotlinie, teren cegielni nr rej.: 754/Wlkp/A z 25.06.2009r.

Kurcew

- zespół dworski, poł. XIX
 - dwór, nr rej.: 505/A z 24.05.1988 i 265/Wlkp/A z 02.12.2005
 - park, nr rej.: 265/Wlkp/A z 02.12.2005

Magnuszewice

- kościół par. p.w. św. Barbary, drewn., XVIII, nr rej.: kl.IV-73/26/5 z 6.05.1954 oraz 565/A z 22.01.1991
- dzwonnica, drewn., nr rej.: 743/A z 15.09.1969

Orpiszewek

- pałac (nr 14), 1815, nr rej.: 508/A z 09.12.1988

Sławoszew

- kościół p.w. św. Zofii, drewn., 1717, nr rej.: kl.III-885/12/61 z 27.12.1961
- dwór, 1 poł. XIX, nr rej.: 989/A z 07.03.1970

Twardów

- pałac (nr 97), 2 poł. XIX, nr rej.: 480 z 09.12.1988
- kościół par. p.w. śś. Ap. Piotra i Pawła, 1885-1896, nr rej.: 91/Wlkp/A z 26.06.2002
- cmentarz przykościelny, nr rej.: j.w.
- ogrodzenie, nr rej.: j.w.

3.2 Obiekty nieruchome z terenu gminy ujęte w ewidencji zabytków

Wykaz obiektów z ewidencji WWKZ stanowi podstawę do opracowania, po uprzedniej weryfikacji, gminnej ewidencji zabytków, Gmina Kotlin posiada gminną ewidencję zabytków w formie kart ewidencyjnych od roku 2008:

GMINA KOTLIN

KOTLIN:

1. ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PAR. P.W. ŚW. KAZIMIERZA :
 - a. kościół, mur., 1858 r.,
 - b. ogrodzenie, kam./mur., 2 poł. XIX i 1 ćw. XX
 - c. zespół plebani – ul. Staszica ;
 - plebania, mur., 4 ćw. XIX w.,
2. SZKOŁA , ul. Dworcowa 2, mur., pocz. XX w.
3. ZESPÓŁ DWORCA KOLEJOWEGO:
 - a. dworzec, mur., k. XIX w.,
 - b. budynek pomocniczy, ul. Kościuszki, mur., pocz. XX w.,

- c. budynek pomocniczy, przy linii kolejowej na Jarocin, mur., pocz. XX w., przebudowany.

k o l o n i a m i e s z k a n i o w a :

- d. dom, ul. Powstańców nr 10, mur., ok. 1900 r.,
- e. 3 domy, ul. Powstańców nr: 12, 12a, 14, mur., k. XIX w.

4. ZESPÓŁ DWORSKO- FOLWARCZNY :

- a. dwór, mur., 3 ćw. XVIII w., rozbudowany i częściowo przekształcony w 3 ćw. XIX w., odnowiony w 1957 r, ob. w ruinie,
 - b. park, pozostałości układu regularnego z 2 poł. XVIII w., przekształcony w krajobrazowy w 1 poł. XIX w.,
 - c. ogrodzenie z bramą, mur./metal. 3 ćw. XIX w.,
- f o l w a r k :
- d. stodoła, mur., 3 ćw. XIX w.,
 - e. spichlerz, mur., 1847 r.,
 - f. ogrodzenie od str. ul. Sławoszewskiej, mur., 1 poł. XIX w.,

5. ZESPÓŁ FOLWARCZNY BUCHALINIEC :

- a. obora, mur., 4 ćw. XIX w.,
- b. stodoła, mur., 4 ćw. XIX w.,
- c. spichlerz, mur., 4 ćw. XIX w.,

6. ZESPÓŁ FOLWARCZNY- WALISZEW :

- a. obora, mur., 1 ćw. XX w.,
 - b. stodoła, mur., 1 ćw. XX w.,
 - c. spichlerz, mur., 4 ćw. XIX w.,
 - d. garaż, mur., 1 ćw. XX w.,
 - e. ogrodzenie z bramą wyjazdową na pola, mur./metal., 4 ćw. XIX w.,
- k o l o n i a m i e s z k a l n a :
- f. 2 domy nr: 3 i 5, mur., 4 ćw. XIX w.,
 - g. 2 budynki gospodarcze (skrytki) przy nr : 3 i 5, mur., 4 ćw. XIX w.,

u l. D w o r c o w a :

7. ZESPÓŁ DOMU, ob. Komisariat Policji:

- a. dom, ob. Komisariat, mur., pocz. XX w.
- b. budynek gospodarczy, mur., pocz. XX w.,

8. DOM NR 8, mur., 1 ćw. XX w.,

9. DOM NR 9, mur., 1909 r.,

u l. K o l e j o w a :

10. DOM NR 21, mur., pocz. XX w.,

u l. K o ś c i u s z k i :

11. DOM NR 25, mur., 1938 r.,

u l. P o z n a ń s k a :

12. ZESPÓŁ DOMU NR 24:

- a. dom, mur., 1 pocz. XX w.,
 - b. zaplecze domu, mur., pocz. XX w, przebudowane,
13. DOM NR 3, mur., ok. 1900 r.,
14. DOM NR 10, mur./drew., 1933 r.,
15. DOM NR 21, mur. l. 20-te XX w.,
16. DOM NR 23, mur., pocz. XX w.,
17. DOM NR 31, mur., 1900 r.,
18. DOM NR 33, mur., k. XIX w.,
19. DOM NR 34, mur., 1890 r.,
20. DOM NR 35, mur., 1901 r.,

21. ZESPÓŁ CEGIELNI

- a. piec kręgowy, mur./szach., 4 ćw. XIX w., 754/Wlkp/A
- b. łącznia, mur., k. XIX w.
- c. suszarnia I, drew./mur., k. XIX w.,
- d. suszarnia II, drew./mur., k. XIX w.,
- e. suszarnia III, mur./drew., 4 ćw. XIX w.,

KURCEW

22. ZESPÓŁ DWORSKO- FOLWARCZNY :

- a. dwór , mur., ok. poł. XIX w.
 - b. park krajobrazowy , poł. XIX w.
 - c. lodownia w parku dworskim, mur., 1910 r.,
 - d. brama , mur., 2 poł. XIX w.,
- f o l w a r k:
- e. pozostałości stodoły I , mur., 2 poł. XIX w.,
 - f. pozostałości stodoły II, mur./ kam., 2 poł. XIX w.,
 - g. pozostałości spichlerza, mur., 2 poł. XIX w.,
- k o l o n i a m i e s z k a l n a:
- h. czworak, mur., 1910 r.,
 - i. czworak, ob. dom nr 42, mur., 1912 r.,
 - j. pięciorak, mur./kam., ok. 1889 r., rozbud. w 1913 r.,
 - k. 3 budynki gospodarcze, mur., 1 ćw. XX w.

23. ZAGRODA NR 21:

- a. dom, mur., pocz. XX w.,
- b. budynek gospodarczy, mur./kam., k. XIX w.,

24. ZESPÓŁ KUŹNI:

- a. dom kowala, ob. dom nr 32, mur., 1928 r.,
- b. kuźnia, mur./ kam., 1928 r

MAGNUSZEWICE

25. ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PAR. P.W. ŚW. BARBARY :

- a. kościół, drew., wzniesiony w latach 1751-2, z fundacji Piotra Radońskiego, kruchta , 1884 r.,
- b. dzwonnica, drew., ok. 1816 r.,
- c. zespół plebani:
 - plebania, mur., 1 ćw. XX w.,
 - chlew, mur, 1 ćw. XX w.,
 - stodoła, mur./kam., pocz. XX w.,

26. SZKOŁA, mur., pocz. XX w.,

27. ZESPÓŁ DWORSKO- FOLWARCZNY ;

- a. dwór, mur., 1 poł. XIX w., rozbud. w końcu XIX w.,
- b. park krajobrazowy, 1 poł. XIX w.,
- f o l w a r k :
- c. obora i stajnia, mur./ kam., 2 poł. XIX w.,
- d. obora, ob. budynek gospodarczy, mur., 2 poł. XIX w.,
- e. stodoła, mur./kam., 2 poł. XIX w.,
- f. stodoła z wozownią, mur./ kam., 2 poł. XIX w.,
- g. stodoła, mur., pocz. XX w.,
- h. spichlerz, mur./kam., 2 poł. XIX w.,
- i. gorzelnia ze spichlerzem, mur., 2 poł. XIX w.,

28. ZAGRODA NR 15;

- a. dom, mur., k. XIX w.,

29. ZESPÓŁ MŁYNA WODNEGO :

- a. dom młynarza, mur., pocz. XX w.,
- b. młyn wodny, mur., l. 30-te XX w.,
- c. budynek gospodarczy, mur., pocz. XX w.,
- d. pozostałości siłowni, mur., pocz. XX w.,

ORPISZEWEK

30. ZESPÓŁ PAŁACOWO – FOLWARCZNY ;

- a. pałac, mur., 1815 r., przebud., 4 ćw. XIX w.,
- b. pozostałość parku, 1 poł. XIX w.,
- c. pozostałość bramy, mur., k. XIX w.,
- d. pozostałość ogrodzenia, mur., k. XIX w.,
- e. żrebiarnia, ob. chlewnia, mur., 1 ćw. XX w.,
- f. obora i spichlerz, mur., k. XIX w.,
- g. owczarnia, ob. magazyn, mur., k. XIX w., przebud. XX w.,
- h. stodoła, ob. chlewnia, mur., k. XIX w., przebud. XX w.,

PARZEW

31. DOM DLA UBOGICH, ob. dom nr 1, mur., ok. 1880 r.,

32. ZESPÓŁ SZKOŁY ;

- a. szkoła, mur., 4 ćw. XIX w.,
- b. budynek gospodarczy, drew./ mur., k. XIX w.,

33. ZAGRODA NR 15 :

- a. dom, mur./szach., k. XIX w., przebud. XX w.,
- b. stodoła, mur, k. XIX w.,

34. ZESPÓŁ DOMU NR 40

- a. dom, mur., 1895 r.,

35. STODOŁA W ZAGRODZIE NR 12, mur., 1890 r.,

36. DOM NR 13, mur., 1890 r.,

37. DOM NR 16, mur., pocz. XX w.,

PĘDZEW

38. POZOSTAŁOŚCI ZESPOŁU DWORSKO- FOLWARCZNEGO ;

- a. fundamenty dworu, mur, k. XIX w., zburzony w 1975 r.,
- b. pozostałości park krajobrazowy, 2 poł. XIX w.,
- c. dom mieszkalny – dwojak, ob. dom nr 53, mur., k. XIX w., przebud. XX w.,
- d. ogrodzenie przy dwojaku, mur., k. XIX w.,
- e. obora i owczarnia, mur., k. XIX w.,
- f. obora i magazyn, mur., k. XIX w., przebud. XX w.,
- g. stodoła w zespole folwarczym, mur., k. XIX w.,
- h. kuźnia, mur., 4 ćw. XIX w.,

RACENDÓW

39. ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PAR. P.W. M. B. BOLESNEJ :

- a. kościół, mur., 1911 r.,
- b. brama, mur., ok. 1911 r.,
- c. ogrodzenie kam., l. 10-te XX w.

40. ZESPÓŁ SZKOŁY :

- a. szkoła, mur., ok. 1905 r.,
- b. budynek gospodarczy, mur., ok. 1905 r.,
- c. szalety szkolne, drew., ok. 1905 r.

41. ZESPÓŁ DWORSKO – FOLWARCZNY :

- a. dwór, mur., ok. poł. XIX w.,
- b. dom mieszkalny, mur., k. XIX w.,
- c. dom mieszkalny, ob. dom nr 6, mur., k. XIX w.,

- d. stajnia, mur./kam. łamany, 4 ćw. XIX w.,
- e. obora, mur./kam. łamany, 4 ćw. XIX w.,
- f. stodoła, mur., k. XIX w.,
- g. stelmacharnia, ob. dom mieszkalny, mur., k. XIX w.,
- h. ośmiorak, ob. dom nr 1, mur., ok. 1890 r.,

42. ZESPÓŁ FOLWARCZNY :

- a. dom mieszkalny, ob. dom nr 27, mur., k. XIX w.,
- b. dom mieszkalny, ob. dom nr 28, mur., ok. 1900 r.,
- c. stodoła, mur., k. XIX w.,
- d. spichlerz mur., k. XIX w.,
- e. brama gł., mur./metal., 4 ćw. XIX w.,
- f. ogrodzenie, kam./mur./metal., k. XIX w.,
- g. brama wjazdowa na podwórze, mur./metal., k. XIX w.,
- h. dwojak, ob. dom nr 26, mur., k. XIX w.,

43. ZAGRODA NR 31:

- a. dom, mur., k. XIX w.,
- b. brama, mur./metal., k. XIX w.

44. KUŹNIA przy DOMU NR 53, mur., pocz. XX w.,

SŁAWOSZEW

45. ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PAR. P.W. ŚW. ZOFII ;

- a. kościół, drew., 2 poł. XVIII w., (1764 r.)
- b. dzwonnica, drew., poł. XIX w.,
- c. ogrodzenie z bramą, mur./drew., k. XIX w.,
- d. plebania, mur., 2 poł., XIX w.,

46. ZESPÓŁ SZKOŁY :

- a. szkoła, mur., ok. 1910 r.,
- b. stodoła, mur./szach., ok. 1910 r.,
- c. budynek gospodarczy i łosek, mur., ok. 1910 r.,

47. GOŚCINIEC, ob. biblioteka, sklep i dom nr 33, mur., 1905 r.

48. ZESPÓŁ DWORSKO – FOLWARCZNY:

- a. dwór, mur., 1 poł. XIX w., przebudowany ok. 1980 r.,

49. ZAGRODA NR 11:

- a. dom, mur., 1904 r.,
- b. budynek gospodarczy, mur., pok. 1904 r.

50. DOM NR 53, mur., 1923 r.

51. DOM nr 2, MUR, K. XIX w.

52. ZAGRODA NR 35:

- a. dom, mur, 1892 r, przebud.,
- b. budynek gospodarczy, mur., k. XIX w.

53. PIEKARNIA-, ob. dom nr 34, mur., ok. 1910 r.,
54. KUŹNIA, mur., pocz. XX w.,

TWARDÓW

55. ZESPÓŁ KOŚCIOŁA PARAF. P.W. ŚW. APOSTOŁÓW PIOTRA I PAWŁA:

- a. kościół, mur., 1895 r.,
- b. ogrodzenie cmentarza przykościelnego, mur., k. XIX w.,
- c. brama, mur./metal., k. XIX w.,
- d. plebania, mur., 1 ćw. XX w.,

56. ZESPÓŁ SZKOŁY ;

- a. szkoła, mur., ok. 1905 r.,
- b. budynek gospodarczy, mur./kam. łamany, ok. 1905 r.

57. KARCZMA, ob. dom nr 4, mur., k. XIX w.

58. ZESPÓŁ DWORSKO – FOLWARCZNY:

- a. dwór, mur., poł. XIX w., przebudowany i pozbawiony detalu i wystroju po 1945 r.,
- b. park krajobrazowy, poł. XIX w.,
- c. pozostałości d. ogrodzenia, mur., k. XIX w.,
- d. brama gł. do parku, mur., 2 poł. XIX w.,
- e. mostek w parku, mur./kam., k. XIX w.,
- f o l w a r k :**
- d. dom mieszkalny i spichlerz., mur., ok. 1890 r.,
- e. stajnia i obora, mur., k. XIX w.,
- f. obora, mur., k. XIX w.,
- g. stodoła, mur., 1911 r.,
- h. spichlerz, mur., pocz. XX w.,
- i. gorzelnia, mur., pocz. XX w., przebud.
- j. brama, mur, 2 poł. XIX w.,
- k. ogrodzenie ogrodu warzywnego, mur., 4 ćw. XIX w.,
- k o l o n i a m i e s z k a l n a :**
- l. czworak, ob. dom nr 3, mur., k. XIX w., przebud. Xx w.,
- m. dwojak, ob. dom nr 5, mur., 1 ćw. XX w.,
- n. dwojak, mur., ok. 1910 r.
- o. wielorak, ob. dom nr 72, mur., k. XIX w.,
- p. dwojak, ob. dom nr 75, mur., ok. 1908 r.,
- q. budynek gospodarczy, mur., pocz. XX w.

59. DOM NR 15, mur., 1 ćw. XX w.

WILCZA

60. DOM DLA UBOGICH I SZPITAL DLA STARCÓW, ob. dom nr 20, mur.,ok. 1880 r.

61. ZESPÓŁ SZKOŁY:

- a. szkoła, ob. nr 33, mur., ok. 1905 r.,
- b. budynek gospodarczy przy szkole, mur., pocz. XX w.

62. ZESPÓŁ KARCZMY;

- a. karczma, ob. dom nr 21, mur./szach., k. XIX w.,
- b. budynek gospodarczy, mur., k. XIX w.

63. POZOSTAŁOŚCI ZESPOŁU DWORSKO – FOLWARCZNEGO ;

- a. owczarnia, ob. budynek mieszkalny nr 27 i 28, mur., ok. 1890 r.,
- b. stodoła i budynek mieszkalny nr 23, mur., ok. 1890 r.,
- c. stodoła, mur., 4 ćw. XIX w.,
- d. spichlerz, ob. dom nr 25, mur., 4 ćw. XIX w.,
- e. ogrodzenie, mur./kam., 4 ćw. XIX w.

64. POZOSTAŁOŚCI ZESPOŁU FOLWARCZNEGO :

- a. rządcówka, ob. dom nr 33 mur., 4 ćw. XIX w.,
- b. park krajobrazowy, 4 ćw. XIX w.,
- c. stodoła, ob. przy nr 33, mur./kam., 4 ćw. XIX w.,
- d. budynek gospodarczo mieszkalny, ob. nr 34, mur./kam., k. XIX w.,
- e. kuźnia, ob. przy domu nr 36, mur., k. XIX w.,
- f. czworak, ob. dom nr 36, mur., 4 ćw. XIX w.,
- g. budynek gospodarczy, ob. przy domu nr 35, mur./kam., 4 ćw. XIX w.

WOLA KSIĄŻĘCA

65. ZESPÓŁ SZKOŁY ;

- a. szkoła, ob. dom nr 1, mur., 1 ćw. XX w.,
- b. budynek gospodarczy, mur., 1 ćw., XX w.,

66. ZESPÓŁ DWORSKO - FOLWARCZNY:

- a. dwór, mur., 1910-15 r
- b. park krajobrazowy, pocz. XX w.,
- c. ogrodzenie parku, mur., pocz. XX w.,
- d. brama gł., mur./metal., pocz. XX w.,
- f o l w a r k:
- e. obora, ob. warsztat, mur., pocz. XX w.,
- f. obora i stodoła, kam., pocz. XX w.

67 POZOSTAŁOŚĆ ZESPOŁU FOLWARCZNEGO:

k o l o n i a m i e s z k a l n a:

- a. dwojak, ob. dom nr 31, mur., 4 ćw. XIX w.,
- b. trojak, ob. dom nr 32, mur./kam., k. XIX w.

68. DOM NR 5, mur., 1930 r.

69. BUDYNEK MIESZKALNO- GOSPODARCZY, mur, 4 ćw. XIX w.

70. STODOŁA Z BUDYNKIEM MIESZKALNYM NR 104, mur., pocz. XX w.

71 . POZOSTAŁOŚCI ZESPÓŁU MŁYNA WODNEGO :

- a. dom młynarza, ob. dom nr 113., mur./szach., poł. XIX w., przeb. pocz. XXw.,
- b. stodoła, mur./kam., k. XIX w.

WYSOGOTÓWEK

72. ZESPÓŁ SZKOŁY ;

- a. szkoła, ob. dom nr 9, mur., ok. 1910 r.,
- b. budynek gospodarczy, mur./szach., ok. 1910 r.

73. DOM NR 20, drew., 4 ćw.XIX w., przebud. mur., pocz. XX w.

WYSZKI

74. POZOSTAŁOŚCI ZESPÓŁU DWORSKO – FOLWARCZNEGO :

- a. park krajobrazowy, 2 poł. XIX w.
f o l w a r k :
- b. brama, mur./ metal., pocz. XX w.,
k o l o n i a m i e s z k a l n a :
- c. dwojak, ob. dom nr 12, mur., 1904 r.,
- d. czworak, ob. dom nr 14, mur., k. XIX w.

75. STODOŁA b. nr-u, drew., k. XIX w.

Zabytkowe cmentarze

KOTLIN

Cmentarz, położony w Gminie Kotlin, wyznanie rzymsko-katolickie, czas powstania: poł. XIX w., użytkowanie: czynny, właściciel: Parafia, pw. św. Kazimierza, dokumentacja: karta cmentarza, stan zabytku: dobry,

MAGNUSZEWICE

Cmentarz, położony w Gminie Kotlin, wyznanie rzymsko-katolickie, czas powstania: I poł. XIX w., użytkowanie: czynny, właściciel: Parafia, pw. św. Barbary, dokumentacja: karta cmentarza, stan zabytku: dobry,

RACENDÓW

Cmentarz, położony w Gminie Kotlin, wyznanie rzymsko-katolickie, czas powstania: pocz.. XIX w., użytkowanie: czynny, właściciel: Parafia Sławoszew, dokumentacja: karta cmentarza, stan zabytku: dobry,

SŁAWOSZEW

Cmentarz, położony w Gminie Kotlin, wyznanie rzymsko-katolickie, czas powstania: XIX w., użytkowanie: czynny, właściciel: Parafia, pw. św. Zofii, dokumentacja: karta cmentarza, stan zabytku: dobry, przykościelny,

Cmentarz, położony w Gminie Kotlin, wyznanie rzymsko-katolickie, czas powstania: poł. XIX w., użytkowanie: czynny, właściciel: Parafia, pw. św. Zofii, dokumentacja: karta cmentarza, stan zabytku: dobry,

TWARDÓW

Cmentarz, położony w Gminie Kotlin, wyznanie rzymsko-katolickie, czas powstania: poł. XIX w., użytkowanie: czynny, właściciel: Parafia, pw. Ap. Piotra i Pawła, dokumentacja: karta cmentarza, stan zabytku: dobry,

Cmentarz, położony w Gminie Kotlin, wyznanie rzymsko-katolickie, czas powstania: poł. XIX w., użytkowanie: czynny, właściciel: Parafia, pw. Ap. Piotra i Pawła, dokumentacja: karta cmentarza, stan zabytku: dobry, przykościelny,

3.3 Zabytki ruchome z terenu Gminy Kotlin wpisane do rejestru zabytków

Na terenie gminy Kotlin zabytki ruchome reprezentowane są przez cztery zespoły obiektów stanowiących wystrój i wyposażenie kościołów znajdujących się na tym obszarze. Są to zespoły wyposażenia i wystroju kościołów :

kościół parafialny p.w. Św. Kazimierza w Kotlinie - zespół wyposażenia kościoła św. Kazimierza nr rejestru 193/B, kościół parafialny p.w. Św. Barbary w Magnuszewicach- wpisanych do rejestru zabytków¹⁷ pozycji, kościół parafialny p.w. Św. Zofii w Sławoszewie oraz kościół parafialny p.w. Św. Apostołów Piotra i Pawła w Twardowie, które zostało wpisane do rejestru w dniu 17.10.2011r. pod numerem rejestru 203/Wlkp /B – 20 pozycji.

Kotlin. Zespół wyposażenia i wystroju kościoła p.w. św. Kazimierza w Kotlinie został wpisany do rejestru zabytków pod numerem 193/B/Ka decyzją z dnia 5 października 1998 i obejmuje łącznie 15 obiektów zabytkowych należących do tego zespołu.

Magnuszewice kościół parafialny p.w. św. Barbary – wyposażenie i wystrój kościoła wpisano do rejestru zabytków pod numerem 79/B/Ka decyzją z 14 lutego 1975 roku łącznie 17 obiektów które zewidencjonowano na 39 kartach ewidencyjnych zabytków ruchomych. Niestety część z nich podlegała kradzieży dokonanej w kościele w styczniu 2003 roku. Po ujęciu sprawców przez policję część skradzionych przedmiotów z wyposażenia kościoła w tym rzeźby zdobiące ambonę odzyskano. Wśród zabytków magnuszewickiego kościoła spotykamy zarówno interesujące barokowe rzeźby

jak i argenteria. Większość wyposażenia wymaga profesjonalnych zabiegów konserwatorskich usuwających nawarstwienia kolejnych renowacji i przemalowań.

Ślawoszew - kościół parafialny p.w. św. Zofii – jego wystrój i wyposażenie zostały wpisane do rejestru zabytków pod numerem 203/Wlkp/B. Obecnie w kościele jest przechowywana większość zabytków – najstarsze zostały przekazane w depozyt do Muzeum Archidiecezjalnego w Gnieźnie. Ewidencja zabytków ruchomych została zakończona. Łącznie wyposażenie zostało zewidencjonowane na 34 kartach ewidencyjnych. Większość zabytków pochodzi z XVIII wieku i jest związana z wzniesieniem świątyni, choć zdarzają się też zabytki młodsze oraz najbardziej cenne starsze. W perspektywie właściwe jest podjęcie kompleksowych prac konserwatorskich przy wyposażeniu.

Ponadto zachował się interesujący jednorodny stylistycznie zespół wyposażenia i wystroju kościoła w **Twardowie**, dotąd nie wpisany do rejestru zabytków. Obejmuje kilkadziesiąt obiektów dotychczas zewidencjonowany na 20 kartach ewidencyjnych. Złożony jest m.in. z interesujących polichromii na ścianach i sklepieniu kościoła, neogotyckich sprzętów oraz witraży heraldycznych w oknach prezbiterium kościoła.

3.4. Krajobraz kulturowy

Obszarowe wpisy do rejestru zabytków: - na terenie gminy nie ma wpisów

3.5. Stanowiska archeologiczne

Wykaz stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków

Wola Książęca, stan 1, obszar AZP 62-34 wpisane do rejestru zabytków pod nr 1468/A decyzją Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu z dnia 27 września 1973 r.

- osada wczesnośredniowieczna

Wykaz stanowisk o własnej formie krajobrazowej

Na terenie gminy nie zarejestrowano stanowisk archeologicznych o własnej formie krajobrazowej.

Zestawienie liczbowe zewidencjonowanych stanowisk archeologicznych łącznie z ich funkcją oraz krótką analizą chronologiczną (opis koncentracji stanowisk archeologicznych – uwarunkowania fizjograficzne).

Podstawową i wiodącą metodą ewidencjonowania stanowisk archeologicznych jest ogólnopolski program badawczy – konserwatorski Archeologiczne Zdjęcie Polski (AZP). Systematyzuje dotychczasowy zasób wiedzy o rozpoznaniu archeologicznym terenu, poprzez obserwację archeologiczną terenu oraz uwzględnianie informacji zawartych

w archiwach, zbiorach muzealnych, instytucjach i publikacjach. Należy jednak pamiętać, że zbiór dokumentacji AZP, reprezentujący ewidencję zasobów archeologicznych, jest otwarty i ciągle uzupełniany w procesie archeologicznego rozpoznania terenu. Do zbioru włączane są informacje o wszystkich sukcesywnie odkrywanych reliktach przeszłości niezależnie od charakteru badań, a także wszystkie bieżące informacje weryfikujące lub uzupełniające dotychczasowe dane. W ten sposób dokumentacja stanowisk archeologicznych utworzona metodą AZP jest źródłem najbardziej aktualnej wiedzy o terenie.

Poniższa tabela prezentuje zasoby archeologicznego dziedzictwa kulturowego na terenie gminy Kotlin.

STANOWISKA ARCHEOLOGICZNE	ilość	w tym wpisanych do rejestru
<i>grodziska</i>	x	x
<i>osady</i>	270	1
<i>cmentarzyska</i>	14	x
<i>inne</i>	5	x

Źródło: Gminny Program Opieki nad Zabytkami na lata 2008-2011

Stanowiska archeologiczne z terenu gminy przede wszystkim są reprezentowane przez osady. Osadnictwo pradziejowe na tym obszarze koncentruje się głównie na krawędziach i stokach dolinek cieków wodnych. Stanowiska archeologiczne tworzą skupienia wzdłuż doliny Lutyni i Kotlinki. Miejscem intensywnego osadnictwa był rejon miejscowości Kotlin, Magnuszewice, Pędzew i Wilcza. Pod względem chronologiczno – kulturowym dominują obiekty kultury łużyckiej, przeworskiej i z okresu średniowiecza.

Najstarsze ślady osadnictwa na terenie gminy Kotlin pochodzą z epoki kamienia i związane są z pobytem mezolitycznych społeczności myśliwsko – rybackich w rejonie Kotlina, Magnuszewic, Pędzewa i Wilczy. Wśród punktów osadniczych pochodzących z okresu neolitu szczególną wartość reprezentują osady z Kotlina oraz z Wilczy. Uwagę zwracają osady ludności kultury łużyckiej również z Wilczy i Kotlina oraz osady z okresu wpływów rzymskich w Pędzewie i Magnuszewicach, a także kilkunastohektarowa osada kultury przeworskiej w Kotlinie (stan. 6) i skupisko osad kultury przeworskiej w rejonie

Wyszek. Miejscem intensywnego osadnictwa wczesnośredniowiecznego był rejon Kotlina, Wyszek i Woli Książęcej. Osadnictwo późnośredniowieczne dokumentują liczne obiekty o dużej ilości materiału archeologicznego na powierzchni, jak wokół Sławoszewa, Kotlina, Woli Książęcej stanowiące pozostałości późnośredniowiecznych wsi.

IV. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY ZASOBÓW DZIEDZICTWA I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO

4.1. Stan zachowania i obszary największego zagrożenia zabytków

Gmina położona jest w rejonie południowo – wschodniej Wielkopolski i zajmuje wschodnią część powiatu, a na jej terenie znajduje się miejscowość Kotlin - siedziba władz gminy. Teren gminy ma zróżnicowany charakter.

Wieś Kotlin w wiekach średnich podzielona była na części. Prawdopodobnie już w XIII wieku (przed 1283 r.) wieś uzyskała prawo średzkie. Kotlin położony jest po obu stronach drogi z Kalisza przez Pleszew, Jarocin do Poznania. Miejscowość zlokalizowana jest na terenie płaskim, po obu stronach rzeczki Kotlinki, wpadającej dalej na zachód w okolicach Twardowa do Lutyni. W zachodniej części miejscowości znajduje się zabudowa zakładu przetwórstwa „Kotlin”. Po północnej stronie koryta Kotlinki, na terenie dawnego Waliszewa, znajduje się kościół parafialny. Wschodni skraj Kotlina zajmuje założenie dworsko- parkowo- folwarczne. Zabudowa miejscowości objęta ochroną konserwatorską, oprócz kościoła i zespołu dworskiego, składa się głównie z domów o wielkości i formach typowych dla budownictwa wiejskiego i małomiasteczkowego z XIX i 1 połowy XX wieku oraz niewielu budynków użyteczności publicznej jak szkoła czy dworzec kolejowy. Większość budynków znajduje się w zadowalającym stanie technicznym, prowadzone są w nich bieżące naprawy i remonty. Na terenie dawnego majątku kotlińskiego znajdują się wchodzące obecnie w obręb miejscowości dwa majątki folwarczne pochodzące z 4 ćw. XIX wieku - tj. zespół folwarczny Buchaliniec i Waliszew oraz zespół zabudowań cegielni usytuowany ok. 800 m na południe od zabudowy wsi. Cegielnie wzniesiono w latach 70-tych XIX wieku z piecem wypalowym, kręgowym systemu Hoffmanna wybudowany ok. 1880 roku.

Na terenie Kotlina znajdują się następujące obiekty wpisane do rejestru zabytków: kościół paraf. p.w. św. Kazimierza oraz zespół dworski z dworem, parkiem i spichlerzem. Najcenniejszym obiektem na terenie miejscowości jest dwór pochodzący z 2 poł. XVIII wieku, rozbudowany i częściowo przekształcony w 2 poł. XIX wieku. Jest to dwór typu alkierzowego, położony w parku o pozostałościach układu regularnego. Budowla szachulcowa o ścianach zewnętrznych wzniesionych w konstrukcji ryglowej, od środka

z konstrukcją sumikowo- łątkową. Ściany zewnętrzne nie były początkowo tynkowane, na co wskazuje dekoracyjne profilowanie narożnych słupów alkierzy oraz zachowane pozostałości polichromii we wnętrzu, malowanej wprost na drewnianych elementach konstrukcji. Obiekt ten należy do bardzo nielicznych już przykładów szkieletowego budownictwa dworskiego na tym terenie i jest najbardziej okazałym z szachulcowych dworów Wielkopolski, o elementach zbliżających go do rozwiązań pałacowych. Dwór w Kotlinie znajduje się w fatalnym stanie technicznym. Wskutek wieloletnich zaniedbań remontowych budynek jest obecnie w stanie daleko posuniętej destrukcji elementów konstrukcyjnych, lecz nawet obecny stan nie przekreśla możliwości ratowania cennego zabytku. W związku z prawie kompletnym zachowaniem detalu, konieczne jest pilne podjęcie działań mających na celu ratowanie zabytkowej substancji obiektu i zmierzających do odtworzenia elementów konstrukcji budynku. Nie podjęcie natychmiastowych prac grozi katastrofą budowlaną i całkowitym zniszczeniem zabytku. Dwór jest własnością Starostwa Powiatowego w Jarocinie. Dwór położony jest w parku, założonym na planie rombu. Park o kompozycji krajobrazowej, w zachodniej części z zachowanymi pozostałościami o układzie regularnym. Do parku od strony wschodniej przylega dziedziniec z zabudową gospodarczą. Na granicy parku z podwórzem gospodarczym znajduje się zabytkowy spichlerz wzniesiony w 1847 roku z fundacji Teodora Mukułowskiego, ówczesnego właściciela folwarku w Kotlinie. Z funduszy Mukułowskich wzniesiono także murowany kościół. Obecny, neogotycki kościół parafialny p.w. św. Kazimierza wzniesiono w 1858 roku, na miejscu poprzedniego o konstrukcji szkieletowej. W wyposażeniu kościoła znajdują się elementy pochodzące z poprzedniej osiemnastowiecznej świątyni. Polichromię stropu wykonał w 1933 roku Marian Poznański. Budynek znajduje się w dobrym stanie technicznym, latach 1974-77 prowadzony był remont i malowanie kościoła. W 1997– 98 przeprowadzono prace dekarskie i zabezpieczenie konstrukcji dachu oraz wymianę instalacji elektrycznej. W tym czasie również wykonano malowanie wnętrza oraz konserwację wyposażenia (stropu, ołtarzy, ambony).

Do najcenniejszych zabytków na terenie gminy należy drewniany kościół parafialny pw. Św. Barbary w Magnuszewicach, wpisany do rejestru zabytków. Parafia utworzona w 1445 roku poprzez wydzielenie z parafii w Twardowie. Pierwotny drewniany kościół pw. Św. Barbary Męczenniczki ufundowany został w 1 poł. XV wieku. Obecny wystawiony w latach 1751 – 2 z fundacji Piotra Radońskiego. Drewniany, wzniesiony w konstrukcji zrębowej, ze ścianą pn. nawy i szczytem zachodnim oszalowanym.

Wyposażenie pochodzi z XVII i XVIII wieku. Budowla w dość dobrym stanie technicznym, prowadzone są na bieżąco naprawy i remonty. W 1995 roku wzmocniono ściany kościoła poprzez montaż ściągów stalowych, a w 1986 –87 wymieniono fundamenty całego budynku oraz wykonano stopy żelbetowe, w których osadzono słupy z ceowników stanowiących wzmocnienie ścian nawy, które wykazują znaczne odchylenie i odkształcenia. Konieczna jest obserwacja skuteczności wykonanych wzmocnień. Wskazana też dalsza systematyczna impregnacja środkami owado- i grzybobójczymi. Na terenie przykościelnym znajduje się także wpisana do rejestru zabytków, drewniana dzwonnica z ok. 1816 roku. Dzwonnica wystawiona na planie kwadratu, w konstrukcji słupowej, oszalowana, nakryta dachem namiotowym. Wymaga uzupełnianie pokrycia dachowego i systematycznej impregnacji środkami grzybo – i owadobójczymi. Zabudowa wiejska Magnuszewie rozplanowana jest po wschodniej stronie doliny rzeki Lutyni. Po zachodniej stronie doliny znajduje się założenie dworskie. Stanowi je pochodzący z 1 połowy, a rozbudowany w końcu XIX wieku dwór, położony w 3 hektarowym parku krajobrazowym. Dwór użytkowany przez GRSP Rusko, wymaga bieżących napraw. Wskazane byłoby w przyszłości przeprowadzenie rewaloryzacji budynku. Park w stanie zaniedbania, brak bieżącej pielęgnacji drzewostanu, zanieczyszczony staw i układ wodny. Park charakteryzuje ciekawy drzewostan i ukształtowanie terenu.

Cennym zabytkiem architektury drewnianej jest kościół parafialny p.w. Św. Zofii w Sławoszewie. Parafia wzmiankowana w 1405 roku, obecny kościół zbudowany w 2 poł. XVIII wieku w konstrukcji zrębowej z wieżą na słup, oszalowany. Wieża zwieńczona barokowym hełmem, krytym blachą. We wnętrzu stropy drewniane z desek modrzewiowych. Barokowe wyposażenie wnętrza z zachowanymi gotyckimi rzeźbami. Budowla na bieżąco remontowana. Niezbędny przegląd i konserwacja odpowiednimi środkami konstrukcji dachu ; wykonano natomiast wymianę uszkodzonych elementów konstrukcyjnych wieży. Pierwotnie na gruntach wsi Sławoszew znajdował się zespół dworsko – folwarczny – własność rodowa rodziny Zarębów, teraz ta część miejscowości ma nazwę administracyjną Parzew. Dwór powstał w 1 poł. XIX wieku. około 1880 roku ówczesny właściciel majątku Włodzimierz Taczanowski sprzedał dobra parzewskie niemieckiej komisji kolonizacyjnej, która rozparcelowała je kolonistom niemieckim. Obecnie dworem administruje Spółdzielnia Mieszkaniowa – Administracyjna w Raszewach. Pełni on funkcje mieszkalną. W dworze znajduje się siedem mieszkań lokatorskich. W ramach przeprowadzonego w latach 80- tych XX wieku remontu kapitalnego, gruntownie przebudowano wnętrza dworu. Obiekt w wyniku przebudowy

zatracił większość cech stylowych i zmienił swój pierwotny wygląd. Park zachowany w formie szczątkowej ze stawem z wyspą i szpalerami dębowymi. Z gruntami Sławoszewa sąsiaduje wieś Kurcew, gdzie znajduje się zespół dworski datowany na poł. XIX wieku. W skład założenia wchodzi dwór wraz z parkiem krajobrazowym oraz pozostałościami dawnej zabudowy folwarcznej. Neoklasycystyczny budynek dworu wybudowany ok. poł. XIX wieku, w okresie międzywojennym należał do Władysława Grabskiego. Własność prywatna. W skład zespołu wchodzi budynki gospodarcze, które w większości są również zupełnie zrujnowane. Park dworski podzielony jest na kilka działek i ma dwóch właścicieli, co znacznie utrudnia prawidłową gospodarkę i zagospodarowanie parku. Drzewostan parku znacznie przerzedzony, zachowało się jedynie kilkanaście drzew o charakterze pomnikowym. Układ kompozycyjny dodatkowo zniekształcony przez hydrofornie zlokalizowaną na głównej polanie widokowej. Konieczne byłoby ponowne scalenie gruntów parku w jego pierwotnych granicach. Park zaśmiecony i nie poddawany okresowym pielęgnacjom, wymagane jest przeprowadzenie prac porządkowych oraz rewaloryzacja po wcześniejszym opracowaniu całościowego projektu.

Zespół pałacowy w Orpiszewku, stanowiący główną, a pierwotnie jedyną zabudowę wsi, składa się z pozostałości parku, pałacu oraz zabudowy podwórza gospodarczego. Wpisany do rejestru pałac wzniesiony został w 1815 roku wg. projektu Opielińskiego. Przebudowany w 4 ćw. XIX wieku, do niedawna będąc własnością RSP – Kotlin, użytkowany jako mieszkania lokatorskie, ulegał znacznej dewastacji. Zachowała się większość wystroju architektonicznego oraz bogatego wyposażenia pałacu jak sztukaterie, polichromie itp.

W skład założenia rezydencjonalnego w Twardowie wchodzi pałac z parkiem i zespół folwarczny oraz kościół parafialny. Kościół p.w. ŚŚ. Apostołów Piotra i Pawła. Zbudowany w latach 1885 – 1896 z fundacji ówczesnego właściciela majątku Karola Żychlińskiego. Obiekt jest utrzymany w dobrym stanie technicznym, prowadzone są przy nim na bieżąco naprawy i remonty. W latach 80 – tych wykonano nowe pokrycie wieży z blachy cynkowej. W 2003 roku przeprowadzono malowanie i renowację wnętrza świątyni, a w 2005 roku remont wieży i zmianę pokrycia dachowego. W 2006 roku zmieniono kształt dachu nad prezbiterium kościoła.

Zespół dworski w Woli Książęcej pierwotnie wchodził w skład samodzielnej miejscowości Słupia, należącej od 1839 roku do dóbr witaszyckich, których właścicielem był Michał Gorzeński. Ok. 1912 roku majątek przeszedł w ręce Witzera i z nim należy wiązać budowę dworu. Budynek położony w niewielkim parku, od 1996 roku w rękach prywatnych. Stan

założenia bardzo dobry, po przeprowadzonym przez właściciela remoncie i adaptacji dworu na nowe cele oraz rewaloryzacji parku dworskiego. Założenie kwalifikuje się do objęcia ochroną prawną w formie wpisu do rejestru zabytków.

Na terenie gminy znajduje się 10 parków, z czego jedynie 2 są wpisane do rejestru zabytków. Są to zabytkowe parki krajobrazowe w: Kotlinie i Kurcewie. Generalnie stan parków na terenie gminy jest zły. Jedynym zadbanym obiektem na tym terenie jest, poddany rewaloryzacji, park krajobrazowy w Woli Książęcej. Występuje natomiast kilka parków, które są bardzo zaniedbane. W miejscowościach: Kurcew, Orpiszewek, Sławoszew (Parzew), Racendów, Wilcza można właściwie mówić o pozostałościach parków. Układ części z tych parków jest jeszcze możliwy do odtworzenia, konieczne jest tylko podjęcie jak najszybszych prac rewaloryzacyjnych. W dostatecznym stanie utrzymane i zachowane są parki w Kotlinie i Twardowie. W parkach tych prowadzi się podstawowe prace porządkowe i sanitarne, a ich układ kompozycyjny jest jeszcze czytelny, co stwarza możliwość przeprowadzenia pełnej rewaloryzacji.

Na obszarze gminy Kotlin zachowało się 9 historycznych cmentarzy, z czego 7 jest zewidencjonowanych. Zewidencjonowane miejsca pochówków to cmentarze rzymsko – katolickie, w tym trzy przykościelne w: Twardowie, Racendowie i Sławoszewie. Na terenie gminy nie ma cmentarzy wpisanych do rejestru zabytków, z wyjątkiem cmentarza przykościelnego w Twardowie, który jako otoczenie świątyni został wpisany do rejestru zabytków wraz z kościołem i ogrodzeniem. Cmentarz ten utrzymywany jest w stanie dobrym. W miejscowościach Wilcza i Wysogotówek zlokalizowane są cmentarze ewangelickie.

Na obszar gminy Kotlin składają się tereny 12 wsi sołeckich (Kotlin, Kurcew, Magnuszewice, Orpiszewek, Parzew, Racendów, Sławoszew, Twardów, Wilcza, Wola Książęca, Wysogotówek i Wyszki). Większość miejscowości z terenu gminy ma proveniencję średniowieczną, udokumentowaną w źródłach historycznych. Wszystkie wymienione wyżej założenia ruralistyczne winny być uwzględnione i chronione przy planowaniu przestrzennym, a nowe działania inwestycyjne należy prowadzić w ten sposób, aby nie wpłynęły one ujemnie na ich zabytkowe walory.

4.1.1. Stan zachowania zabytków ruchomych wpisanych do rejestru zabytków

Zabytki ruchome na terenie gminy Kotlin reprezentowane są przez cztery zespoły obiektów stanowiących wystrój i wyposażenie kościołów znajdujących się na tym obszarze.

Po przeprowadzonych pod nadzorem Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Poznaniu pracach konserwatorskich zabytki ruchome we wnętrzu kościoła znajdują się w dobrym i bardzo dobrym stanie zachowania.

DOBRY STAN

W dobrym stanie są obiekty:

- **Kotlin** – Kościół parafialny p.w. św. Kazimierza, 1858 – utrzymany w należyтым stanie technicznym.
- **Magnuszewice** – Kościół parafialny p.w. Św. Barbary - w 2002 roku przeprowadzono remont konstrukcji i pokrycia dachu wieży kościelnej.
- **Magnuszewice** – dzwonnica – drewno poddane naprawom i impregnacji.
- **Twardów** - o kościół par. p.w. św. Ap. Piotra i Pawła - obiekt od kilku lat jest remontowany. W latach 80 –tych wykonano nowe pokrycie wieży z blachy cynkowej. W 1999 roku remont okien wraz z remontem kwater witrażowych, z przedstawieniami herbów Dryja i Szeliga – należących do fundatora Karola Żychlińskiego i jego żony Anny. W 2002 roku przeprowadzono malowanie wnętrza z przywróceniem pierwotnej kolorystyki oraz restaurację polichromii ściennej. W 2005 roku przeprowadzono remont więźby dachowej i wymianą pokrycia. W 2006 roku zmieniono kształt dachu i pokrycie nad prezbiterium kościoła.
- **Wola Książęca** – zespół dworsko - parkowy – Przeprowadzono prace remontowe i adaptacyjne budynku dworu i zabudowań gospodarczych oraz kompleksową rewaloryzację parku dworskiego.

ZŁY STAN ZACHOWANIA

prezentują następujące obiekty wymagające pilnego wykonania prac remontowych:

- **Kotlin** – **dwór** – konieczne natychmiastowe podjęcie prac zabezpieczających i remontowych ratujących zabytek przed unicestwieniem. Natomiast jest nowy właściciel, do którego należą w szczególności poczynania prac remontowych.

- **Kurcew – dwór** – należy powstrzymać wtórną dewastację obiektu, dokończyć remont rozpoczęty w latach 80 XX w. Zmiana właściciela obiektu oraz możliwość scalenia gruntów parku pozwala na podjęcie pilnych prac remontowych i rewitalizacyjnych.
- **Orpiszewek – pałac** – obiekt w złym stanie, konieczna zmiana sposobu użytkowania i przeprowadzenie remontu kapitalnego budynku oraz prac konserwatorskich przy wyposażeniu pałacu.

4.1.2. Stan zachowania stanowisk archeologicznych

Należy zaznaczyć na wstępie, że wszystkie stanowiska archeologiczne są tak samo ważne dla rekonstrukcji większych procesów lub wyjaśnienia mniejszych problemów i zagadnień. W myśl art. 6 pkt. 3 Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2014r, poz. 1446) wszystkie zabytki archeologiczne – bez względu na stan zachowania podlegają ochronie i opiece.

Stanowisko archeologiczne wpisane do rejestru zabytków tj. osada w Woli Książęcej położona jest na polu użytkowanym rolniczo. W związku z tym podlega ciągłemu zagrożeniu poprzez głęboką orkę. Dlatego też wymaga przeprowadzenia badań sondażowych w celu ustalenia stanu zachowania substancji zabytkowej, co z kolei będzie podstawą do podjęcia decyzji o konieczności zmiany sposobu użytkowania gruntu lub przeprowadzenia badań ratowniczych na tych stanowiskach.

Stanowiska archeologiczne nie wpisane do rejestru zabytków, ujawnione głównie podczas badań AZP, stanowią podstawową i najliczniejszą grupę, która składa się na archeologiczne dziedzictwo kulturowe. Z powodu ich liczebności trudno określić stan zachowania każdego pojedynczego stanowiska archeologicznego. Najmniej narażone na zniszczenia są stanowiska archeologiczne położone na terenach niezabudowanych, nieużytkach i zalesionych.

4.1.3. Obszary największego zagrożenia dla zabytków nieruchomych

W oparciu o plany inwestycyjne gminy można określić obszary zagrożone pod względem zachowania zabytków:

- trasy komunikacyjne - skala współczesnej infrastruktury drogowej w znacznym stopniu przekracza skalę dawno ukształtowanej przestrzeni, a natężenie ruchu kołowego, głównie ciężarowego, stwarza realną groźbę powstania nieodwracalnych zniszczeń dawnej tkanki mieszkaniowej. Wypływa stąd pilna potrzeba

kontynuowania inwestycji, które mają na celu odsunięcie tras komunikacyjnych o szczególnie uciążliwym ruchu. Droga krajowa nr 11 relacji Poznań - Bytom stanowi dawny trakt przebiegający przez centrum wsi Kotlin i Wyszki dzieląc obie miejscowości na pół i przy dużym natężeniu ruchu, w tym ciężarowego stanowi dużą uciążliwość dla mieszkańców oraz zagrożenie zarówno dla mieszkańców jak i dla substancji budowlanej w tych częściach wsi.

- generalnym problemem nie tylko w skali gminy lecz i powiatu jest **lokalizacja wież telefonii komórkowej oraz pojawiające się potencjalne nowe zagrożenie w postaci lokalizacji elektrowni wiatrowych** - wpływająca deprecjonująco na panoramę miejscowości i zespołów zabytkowych, stanowiąca konkurencję dla zabytkowej architektury – wież kościołów, będących historycznymi dominantami obszarów wiejskich. Tego typu inwestycje mają niekorzystny wpływ na ukształtowanie zabytkowej przestrzeni jako element nie harmonizujący z krajobrazem kulturowym. Zniszczeniu ulegają wartości widokowe zabytku – panoram wsi oraz otoczenia zabytkowych obiektów o wartości lokalnej.
- **kolejnym dużym** i złożonym problemem wymagającym szerszych działań, także w skali ponad powiatowej, jest **budownictwo drewniane** zarówno sakralne jak i pozostałości drewnianej zabudowy wsi. Są to obiekty w najgorszym stanie technicznym wynikającym z racji użycia nietrwałego materiału, jakim jest drewno, braku prowadzenia bieżących napraw i remontów, wtórnych przebudów i przekształceń z użyciem niewłaściwych materiałów, a także nieprzystosowaniem do obecnych wymogów cywilizacyjnych. Dotyczy to najcenniejszego zabytku - szachulcowego dworu w Kotlinie – gdzie brak bieżących napraw, a następnie opuszczenie budynku i pozostawienie go bez użytkowania doprowadziło do zupełnej destrukcji zabytku.
- **obszarami zagrożonymi są tereny dawnych cmentarzy** szczególnie ewangelickich lub miejsca po cmentarzach. Nie użytkowane cmentarze podlegają dewastacji. Głównym problemem jest tu brak środków finansowych na rewaloryzację i utrzymanie oraz brak oznaczeń i tablic informacyjnych,
- **zagrożone są parki** będące zarówno własnością Skarbu Państwa, RSP, gminną a także prywatną. W gminie Kotlin szczególnie zaniedbane są parki w: Orpiszewku, Kurcewie i Wilczy. Są to miejsca gdzie nie istnieją już rezydencje lub istniejące budynki dworów lub pałaców pozostawione są bez dozoru,

a drzewostan w parkach służy w okresie zimowym do pozyskiwania drewna na opał. Pozostałe zespoły to właściwie już tylko pozostałości po parkach krajobrazowych jak w: Pędzewie, Sławoszewie i Wyszkach,

- **niedostatek** środków publicznych na rewitalizację.
- **brak** powszechnej świadomości realnej i potencjalnej wartości zasobów kulturowych,
- **degradacja spowodowana wymogami współczesności** i w związku z tym prowadzonymi adaptacjami i remontami obiektów zabytkowych. Likwidacja oryginalnych elementów dekoracji architektonicznej, zdobionej stolarki okiennej, drzwiowej, klatek schodowych itp., wprowadzanie współczesnych materiałów budowlanych typu blacha dachówko podobna, w miejsce ceramicznych pokryć dachowych, okien z PVC oraz ocieplanie płytami styropianowymi - prowadzi do degradacji pojedynczych obiektów, a także całych obszarów starej zabudowy, pozbawiając je charakterystycznego klimatu, a co za tym idzie wartości turystycznych. Zagrożenie to dotyczy szczególnie obiektów z terenu gminy posiadających walory historyczne, a nie objętych wpisem.
- **znaczenie nowej zabudowy lokalizowanej w obrębie układów ruralistycznych** i zabudowy wiejskiej - wprowadzanie nowej, czasem wielkokubaturowej zabudowy w obrębie historycznej zabudowy wsi i kolonii mieszkalnej dawnych folwarków, problemy z respektowaniem stałych zasad kształtowania architektury w odniesieniu do zabytkowej zabudowy wiejskiej oraz harmonijnym wprowadzeniem nowego budownictwa - wymogiem koniecznym przy projektowaniu jest dopasowanie nowych budynków gabarytami do istniejącej historycznej zabudowy, zachowanie tradycyjnych kształtów dachów, ceramicznych pokryć, stonowanej kolorystyki itp. Przykładem zdominowania panoramy wiejskiej przez współczesną zabudowę jest lokalizacja dawnego Zakładu Przetwórstwa Owocowo – Warzywnego w Kotlinie (obecnego Zakładu Przetwórczego Spółki z o.o., „Kotlin”).
- **wprowadzanie wolnostojących elementów kubaturowych nowej zabudowy** (typu kioski itp.) oraz zauważalne problemy z jednorodną stylistyką tzw. małej architektury (ogrodzenia, nawierzchnia dróg – bruk lub kostka granitowa, latarnie, słupy ogłoszeniowe, tablice informacyjne itd.).

- **wprowadzanie elementów obcych stylowi** – wpływ na taki stan rzeczy mają przekształcenia własnościowe obiektów nieruchomych przez właścicieli prywatnych często wykonujących prace przy zabytku bez wymaganego pozwolenia konserwatorskiego, w sposób niezgodny z zasadami sztuki i techniki konserwatorskiej.
- **brak nowych funkcji dla obiektów architektonicznych związanych z koleją**, takich jak dworce kolejowe, magazyny, lokomotywownie, elementy infrastruktury technicznej. Wiąże się to z przekształceniami strukturalnymi i własnościowymi w obrębie spółek PKP oraz ciągłym zmniejszaniem ruchu kolejowego i zamykaniem nierentownych linii kolejowych. Gminę przecina linia kolejowa, dwutorowa relacji Poznań – Katowice. We wsi Kotlin znajduje się stacja kolejowa z budynkiem dworca oraz budynki pomocnicze związane z koleją, a także domy dla pracowników kolei.
- **niewielka możliwość wykorzystania starych budynków folwarcznych** do nowoczesnej produkcji, niszczenie kompozycji podwórza folwarcznego oraz charakteru zachowanej zabudowy. Budynki te wymagają przeróbek i adaptacji, a w wielu przypadkach również znalezienia nowej funkcji. Z tych powodów w złym stanie jest wiele obiektów folwarcznych na terenie gminy. Są to między innymi zabudowania folwarczne w Pędzewie i Racendowie. W stanie ruiny jest większość zabudowań zespołu folwarcznego w Kurcewie.

Obszary największego zagrożenia dla zabytków archeologicznych

Podstawowym zagrożeniem dla stanowisk archeologicznych oraz nawarstwień kulturowych są wszelkie inwestycje związane z zabudowaniem i zagospodarowaniem terenu, które wymagają prowadzenia prac ziemno-budowlanych. Jest to szczególnie ważne podczas takich inwestycji jak **budowa budynków mieszkalnych i usługowych** oraz **inwestycje liniowe: przyłącza kanalizacji deszczowej, sanitarnej, gazowej, telekomunikacyjnej**.

Natomiast realizacja inwestycji takich jak **budowa obwodnic, dróg, zbiorników retencyjnych, eksploatacja piasnic i żwirowni, kopalnie kruszywa, gazu** bezwzględnie wymaga prawidłowego rozpoznania terenu pod względem faktycznej ilości stanowisk archeologicznych oraz przeprowadzenia ratowniczych badań wykopaliskowych na wytypowanych stanowiskach. Z uwagi na szerokopłaszczyznowy zakres prac ziemnych

charakteryzujący tego typu przedsięwzięcia budowlane, w bezpowrotny sposób niszczy się substancję zabytkową i obiekty archeologiczne.

Należy pamiętać również o **pracach ziemno-budowlanych związanych z przebudową lub rozbiórką budynków** wpisanych do rejestru zabytków i ujętych w ewidencji zabytków. Towarzyszące im badania archeologiczne są niezwykle istotne w procesie rekonstrukcji dawnej zabudowy.

Przebudowa układów urbanistycznych, ruralistycznych i założeń pałacowo-parkowych prowadzi często do naruszenia średniowiecznych i nowożytnych nawarstwień kulturowych. W związku z tym wszystkie prace ziemne wymagają jednoczesnego prowadzenia badań archeologicznych. Wyniki badań często stanowią jedyną dokumentację następujących po sobie epizodów osadniczych na tym terenie. Pozwalają skorygować, uszczegółowić i potwierdzić dane ze źródeł pisanych. Pozyskany w trakcie badań materiał ruchomy umożliwia uzupełnienie danych o kulturze materialnej oraz statusie społecznym i zawodowym mieszkańców. Dlatego ważne jest wypełnianie przez inwestorów wymogów konserwatorskich określonych przez Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu.

Zagrożeniem dla dziedzictwa archeologicznego jest też **rozwój turystyki** zwłaszcza nad zbiornikami wodnymi i w obszarach leśnych. Tereny te atrakcyjne pod względem rekreacyjnym często były również okupowane przez ludzi w pradziejach i wczesnym średniowieczu. Dostęp do wody, który stanowił podstawę egzystencji osadniczej umożliwiał tworzenie niezwykle licznych osad o metryce sięgającej od epoki kamienia po czasy nowożytne.

Istotne zagrożenie dla zachowania substancji zabytkowej stanowisk archeologicznych zlokalizowanych w obrębie pól uprawnych stanowi **głęboka orka**. Niektóre zagrożenia pojawiły się w ciągu ostatnich lat, jak na przykład działalność tzw. **poszukiwaczy skarbów z wykrywaczami metali**, których rozmiarów nie potrafimy ocenić. Działalność ta szczególnie zagraża cmentarzyskom zachowanym na terenie gminy. Wiele zagrożeń wynika z przyspieszonego rozwoju gospodarczego – jak już wspomniano użycie ciężkiego sprzętu w rolnictwie, rozwój budownictwa i budowa dróg.

Gmina charakteryzuje się żyznymi glebami i korzystnymi warunkami klimatycznymi, które powodują, że dominuje produkcja rolna i warzywniczo-sadownicza. Nasadzenia i głęboka orka związane z tą działalnością, naruszają struktury kulturowe stanowisk archeologicznych. Zagrożeniem dla zabytków archeologicznych są również kopalnie gliny i ilów oraz gazu. Budowa zbiorników wodnych "Bachorzew" i "Lutynia",

która jest jednym z zamierzeń inwestycyjnych na terenie gminy, wymaga przeprowadzenia archeologicznych badań rozpoznawczych oraz ratowniczych badań wykopaliskowych.

W celu ochrony stanowisk archeologicznych oraz pradziejowych, średniowiecznych i nowożytnych nawarstwień kulturowych niezbędne jest uzgadnianie wszystkich inwestycji budowlanych oraz wypełnianie przez inwestorów wymogów konserwatorskich określonych przez Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

4.2. Uwarunkowania wynikające ze studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Kotlin

W dniu 09. 07. 1999 r. Uchwałą Rady Gminy w Kotlinie. Nr XII/75 /1999 uchwalone zostało Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Kotlin. Do projektu Studium zostały zgłoszone uwagi Wojewódzkiego Oddziału Służby Ochrony Zabytków w Kaliszu, które uwzględniono w tekście i opracowaniach graficznych studium. Studium jest dokumentem koordynującym, określającym politykę w zakresie gospodarki i rozwoju przestrzennego. Jest dokumentem o charakterze strategicznym, określającym uwarunkowania (przyrodnicze, kulturowe, społeczne i ekonomiczne) oraz generalne kierunki rozwoju gminy Kotlin.

W rozdziale *II. Diagnoza stanu. pkt.2. Sfera kulturowa* wskazano najistotniejsze odkrycia archeologiczne, które wpłynęły na ukształtowanie się obecnego układu miejscowości na terenie gminy. W pkt. *1.5 Obiekty wpisane do rejestru zabytków* wymieniono obiekty ujęte w rejestrze zabytków tj. zabytki nieruchome i stanowiska archeologiczne. Obiekty zabytkowe, parki krajobrazowe oraz strefy archeologiczne zostały naniesione na załączniku graficznym.

W rozdziale 2 „*Stan i funkcjonowanie środowiska przyrodniczego*” wskazano zasoby oraz powiązania przyrodnicze gminy z otoczeniem, obszary chronionego krajobrazu, rezerваты przyrody, istniejące i projektowane parki krajobrazowe, pomniki przyrody oraz parki dworskie.

W rozdziale *B. „Strefa społeczna”* –zamieszczono wykaz parafii rzymsko – katolickich, a w załączniku graficznym 9 mapa w skali 1: 100 000 nr 14 zaznaczono czynne i nieczynne cmentarze rzymsko – katolickie i ewangelickie.

W p.p. 7 „*Turystyka. Wypoczynek i sport*”- znalazł się wykaz prowadzących obecnie przez teren gminy szlaków turystyki pieszej i rowerowej oraz znajdujących się obiekty dziedzictwa kultury materialnej w tym założenia dworskie i pałacowe ziemi kotlińskiej (wraz z załącznikiem w postaci mapy w skali 1: 100 000 nr 15).

W rozdziale *C p.t. „ Strefa kulturowa” – p.t. „Środowisko kulturowe – diagnoza stanu zachowania”* w pp.1.1 znalazł się rys historyczny oraz wymieniono obiekty użyteczności publicznej, obiekty sakralne, założenia dworskie i pałacowe a także ujęte w rejestrze zabytków zabytki nieruchome z terenu gminy.

4.3 Uwarunkowania wynikające z miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego gminy

Gmina Kotlin nie posiada aktualnego planu zagospodarowania przestrzennego obejmującego teren całej gminy. Jedynym dokumentem planistycznym obejmującym obszar gminy w całości jest Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego – ze stycznia 2011 roku (Uchwała Nr IV/15/2011 Rady Gminy z dnia 27.01.2011r.). Obowiązują natomiast miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego sporządzone dla następujących miejscowości.:

1. Uchwała Nr XXXII/173/2001, Rady Gminy Kotlin, z dnia 30 kwietnia 2001 r. w sprawie: uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu górniczego: złoża kruszywa naturalnego na obszarze wsi Twardów – gm. Kotlin,
2. Uchwała Nr XXXV/189/2001- Rady Gminy Kotlin, z dnia 29 września 2001 r. w sprawie: miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego na obszarze wsi Wyszki – gm. Kotlin,
3. Uchwała Nr XLIV/235/2002 -Rady Gminy Kotlin z dnia 27 sierpnia 2002 r., w sprawie: miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego na obszarze wsi Parzew – gm. Kotlin,
4. Uchwała Nr X/61/2003 - Rady Gminy Kotlin, z dnia 3 października 2003 r., w sprawie; miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego na obszarze wsi Kotlin – gm. Kotlin,
5. Uchwała Nr XII /72/03 - Rady Gminy Kotlin, z dnia 3 grudnia 2003 r., w sprawie; miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego na obszarze wsi Wyszki i Kotlin – gm. Kotlin – cz. I.,
6. Uchwała Nr XXIV/ 114/2004 r.,- Rady Gminy Kotlin, z dnia 30 grudnia 2004 r., w sprawie: miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego na obszarze wsi Wyszki i Kotlin – gm. Kotlin – cz. II.

7. Uchwała Nr XLIV/ 223/2012 r.,- Rady Gminy Kotlin, z dnia 27 października 2010 r., w sprawie: Miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla terenów w miejscowości Kotlin – Gmina. Kotlin – cz. I.
8. Uchwała Nr XVI/ 76/2011 r.,- Rady Gminy Kotlin, z dnia 30 grudnia 2011 r., w sprawie: Miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla terenów położonych w miejscowości Wilcza.

Zapisy w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego wynikają z treści studium i każdorazowo były i są uzgadniane z Wielkopolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

4.4. Uwarunkowania wynikające z ochrony przyrody i równowagi ekologicznej

W obrębie terenu gminy Kotlin nie występują obszary objęte Krajowym Systemem Obszarów Chronionych (KSOCh), czyli parki narodowe, rezerваты przyrody, zespoły przyrodniczo – krajobrazowe, obszary chronionego krajobrazu.

Gmina położona jest w zlewni chronionej rzeki Prosny oraz zlewni rzeki Lutyni. Dolina Prosny wg Krajowej Sieci Ekologicznej (ECONET) stanowi korytarz ekologiczny o znaczeniu krajowym, a w miejscu jej ujścia do rzeki Warty znajduje się obszar węzłowy o znaczeniu międzynarodowym (19M) traktowany jako strefa buforowa. Istniejące tereny leśne i dopływy Lutynii : Kotlinka, Potoka i Żybura przepływające przez gminę Kotlin tworzące naturalne ciągi ekologiczne i są łącznikami przyrodniczymi pomiędzy gminą a gminami ościennymi. Wg podziału fizjonograficznego ECONRT – PL obszar gminy należy do typu krajobrazu naturalnego, nizinnego równin perygracyjnych.

W najbliższym otoczeniu gminy ochroną prawną zostały objęte:

Parki krajobrazowe: (na podstawie przepisów szczególnych- t.j. ustawy z dnia 16 października 91 r. o ochronie przyrody - Dz.U. nr 14, poz 492):

- „ Żerkowsko – Czeszewski Park Krajobrazowy” z rezerwatami przyrody :
 - „ Dwunastak”
 - „ Czeszewo”
 - „ Lutynia”
 - „ Dębno nad Wartą”
- „ Dolina Baryczy”

Obszarów chronionego krajobrazu :

- „Szwajcaria Żerkowska”;
- „Dolina rzeki Ciemnej”,
- „Dolina Rzeki Swędrni”,
- „Dąbrowy Krotoszyńskie Baszków – Rochy”,
- „dolina Prosnę”.

Leśne rezerваты przyrody ochronne - (ustawa z dnia 28 września 1991 r. o lasach Dz.U. Nr 101, poz. 444);

- „Dąbrowa koło Białek Krotoszyńskich”
- „Dąbrowa Smoszew”,
- „Baszków”, - leśno – florystyczny,
- „Miejski Bor”.

Na obszarze gminy w zakresie obszarów chronionych (na podstawie przepisów szczególnych- t.j. ustawy z dnia 16 października 91 r. o ochronie przyrody Dz.U. nr 14, poz 492) znajdują się następujące formy przyrody podlegających ochronie:

Pomniki przyrody; 31 pozycji znajdujące się w rejestrze Wojewódzkiego Konserwatora Przyrody .

4.5 Uwarunkowania wewnętrzne ochrony zabytków archeologicznych

Przy sporządzaniu dokumentów planistycznych należy respektować strefy ochrony stanowisk archeologicznych i wynikające z tego zalecenia konserwatorskie. Wiąże się to również z koniecznością wprowadzenia zapisu zapewniającego prawidłową ochronę archeologicznego dziedzictwa kulturowego w stosunku do tych stref oraz obszarów chronionych tj. układów urbanistycznych, ruralistycznych, założeń pałacowo-parkowych, cmentarzy, obiektów wpisanych do rejestru zabytków i ujętych w ewidencji zabytków:

„Prace inwestycyjne, w tym ziemne związane z budownictwem i zagospodarowaniem terenu, w obrębie obszarów chronionych i stref występowania stanowisk archeologicznych, wymagają uzgodnienia z WUOZ, który określi warunki realizacji inwestycji.”. Dla ochrony stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków istnieje konieczność uwzględniania zakazu prowadzenia wszelkich robót budowlanych oraz przemysłowych na terenie w/w stanowisk, a prace porządkowe prowadzone w ich obrębie wymagają uzgodnienia z WWKZ.

W celu ochrony stanowisk archeologicznych i nawarstwień kulturowych podczas inwestycji związanych z zabudowaniem i zagospodarowaniem terenu, ważne jest określenie zasad ochrony zabytków archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków ujętych w gminnej ewidencji zabytków, lub przeznaczonych do ujęcia w gminnej ewidencji zabytków, w planach zagospodarowania przestrzennego, warunkach zabudowy i inwestycji celu publicznego oraz respektowanie przez inwestorów zapisów dotyczącego ochrony zabytków archeologicznych w opiniach i decyzjach Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

V. CELE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI.

Opracowanie Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami gminy KOTLIN ma na celu poprawę stanu zachowania lokalnego dziedzictwa kulturowego w oparciu o istniejące instrumenty prawne i działania ochronne.

Poniższe cele wynikają z art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju i gminy
- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej,
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania,
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminując sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem zabytków,
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami

VI KIERUNKI DZIAŁAŃ DLA REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

6.1. Gminna ewidencja zabytków

- Gmina Kotlin posiada Gminną Ewidencję Zabytków w formie kart ewidencyjnych,

- Zgodnie z art. 7, pkt. 4 Ustawy z dnia 23 lipca 2013r. o ochronie zabytków czytamy, że formami ochrony nad zabytków jest wpis do rejestru zabytków, uznanie za pomnik przyrody, utworzenie parku kulturowego, ustalenie ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustalenie lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej, lub decyzji o zezwolenie na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego, weryfikacja i stała aktualizacja ewidencji w porozumieniu z Wielkopolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków
- Systematyczna weryfikacja gminnej ewidencji zabytków – przeprowadzanie przeglądów w terenie oraz uzupełnianie kart obiektów o uzyskane dane i dokumentację fotograficzną, wprowadzanie zmian dot. rozbiórek, modernizacji, remontów oraz zmian dotyczących stosunków własnościowych,
- włączanie nowych obiektów do Gminnej Ewidencji zabytków i wyłączenie obiektów musi odbywać się w porozumieniu z Wielkopolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków,

** Uwaga : Wpis zabytków nieruchomych do gminnej ewidencji sam w sobie nie stanowi formy ich ochrony, jednak stanowi podstawę do objęcia tych zabytków ochroną w formie zapisu w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego*

6.2. Gminna ewidencja zabytków archeologicznych.

- wykonanie gminnej ewidencji zabytków archeologicznych w formie kart zespołu stanowisk archeologicznych zgodnie z Rozporządzeniem MKiDzN z dnia 26 maja 2011 r. , termin realizacji do grudnia 2020r.
- sporządzenie elektronicznej systematycznie aktualizowanej bazy informacji o stanowiskach archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków i stanowiskach archeologicznych wytypowanych do wpisania do rejestru zabytków zgodnie z informacjami przekazywanymi przez Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Poznaniu

6.3. Rewitalizacja i rewaloryzacja obiektów zabytkowych

- kontynuacja podjętych działań na rzecz remontów i rewaloryzacji obiektów zabytkowych z terenu gminy,
- określenie zadań w zakresie rewaloryzacji i rewitalizacji przestrzeni wiejskiej,
- obecnie Gmina nie posiada planów dotyczących rewaloryzacji cmentarzy

6.4. Inwentaryzacja obiektów tzw. małej architektury sakralnej (krzyże przydrożne, kapliczki):

- wykonanie inwentaryzacji fotograficznej obiektów,
- ustalenie szczegółowej lokalizacji obiektów (określenie działek gruntowych oraz ich właścicieli),
- opracowanie kart ewidencyjnych,
- przygotowanie wniosków o wpisanie najcenniejszych obiektów do rejestru zabytków,
- utworzenie szlaku kapliczek i krzyży przydrożnych (we współpracy z sąsiednimi gminami)
- aktualizacja gminnego planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i szczegółowych zagrożeń.

6.5. Zabytki ruchome- Udostępnianie i promocja

Popularyzacja poszczególnych zabytków oraz krajobrazu kulturowego poprzez ich wyeksponowanie - rozwój turystyki kulturowej obejmującej szlaki i ścieżki przyrodniczo-kulturowe,

- włączenie się do już istniejących oraz tworzenie tematycznych sieci rowerowych, pieszych, konnych, samochodowych szlaków turystycznych, co ma na celu zwiększenie atrakcyjności turystycznej regionu poprzez renowacje i udostępnianie zabytków
- współpraca z właścicielami zabytków dla zapewnienia im należytej opieki, wskazywanie potencjalnych źródeł finansowania,
- ustalenie z właścicielami obiektów zabytkowych zasad udostępniania obiektów w celach turystycznych i edukacyjnych ,
- oznakowanie obiektów, udostępnianych w celach turystycznych, stanowiących własność gminną, prywatną, diecezjalną lub Skarbu Państwa,
- opracowanie elektronicznej mapy turystycznej z naniesionymi i opracowanymi obiektami zabytkowymi,
- wydanie mapki z zaznaczonymi obiektami zabytkowymi na terenie gminy,

6.6. Popularyzacja i edukacja

Edukacja w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego - włączenie w programy kształcenia szkół prowadzonych przez gminę (szkoły podstawowe i gimnazja) elementów

wiedzy na ten temat, włączenie tematyki ochrony dóbr kultury do zajęć szkolnych – opracowanie z nauczycielami planów zajęć z młodzieżą i dziećmi uwzględniających problemy ochrony dziedzictwa kulturowego oraz pomoc merytoryczna w prowadzeniu lekcji dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego, wspieranie inicjatyw zmierzających do upowszechnienia wiedzy na temat regionalnych zabytków i dziedzictwa,

- popularyzacja tematyki poprzez publikację materiałów dotyczących ochrony zabytków i opieki nad zabytkami w prasie lokalnej i na stronie internetowej gminy, włączanie poprzez media środowiska lokalnego do różnorodnych inicjatyw w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego, informowanie mediów o sprawach związanych z ochroną zabytków oraz o inicjatywach podejmowanych w tym zakresie, współpraca z lokalną prasą oraz radiem i ukazywanie obiektów po przeprowadzeniu prac konserwatorskich
- upowszechnianie wyników badań naukowych za pośrednictwem multimediów, wydawnictw naukowych itp.
- wspieranie działań sprzyjających szerszemu zaangażowaniu się sektora prywatnego w ochronę dziedzictwa kulturowego,
- wspieranie działalności organizacji społecznych, pozarządowych i środowisk zajmujących się ochroną i opieką nad zabytkami
- ustalenie stanu zasobów zabytkowych oraz ich znaczenia dla kultury regionu i kraju – zebraniu informacji o aktualnym stanie zachowania zabytków, w tym obiektów chronionych, inwentaryzacji terenowej obiektów o cechach zabytkowych, waloryzacji zabytków i określeniu ich znaczenia dla dziedzictwa regionu

6.7.Włączenie zabytków w procesy gospodarcze

- zachowane obiekty zabytkowe należy potraktować jako jedne z najważniejszych elementów dających szansę na wykorzystanie ich w ogólnym procesie rozwoju gminy w dziedzinie kulturowej ale także w turystycznej i gospodarczej. W procesach gospodarczych należy uwzględnić kształtowanie przestrzeni kulturowej, a w celu zwiększenia atrakcyjności przestrzeni należy prowadzić działania zmierzające do odtworzenia historycznych układów i obszarów ważnych dla kultury regionu i wzmocnienia lokalnej konkurencyjności
- wpisanie obiektów i obszarów chronionych w działania gospodarcze gminy podnoszące atrakcyjność jego wizerunku oraz rozwój przedsiębiorczości

6.8.Aktywizacja społeczności lokalnych na rzecz opieki nad zabytkami

- w celu poprawy stanu zasobów dziedzictwa kulturowego regionu należy podjąć działania w zakresie stałego podnoszenia świadomości społecznej poprzez zwiększanie atrakcyjności zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych,
- rozwój tożsamości regionalnej poprzez inwentaryzację zabytków regionu, infrastruktury zapewniającej jego bezpieczeństwo, propagowanie go wśród mieszkańców ,
- zachowanie i wyeksponowanie unikalnych wartości historycznych i artystycznych zabytków o dużym znaczeniu dla społeczności lokalnej,
- aktywizacja gospodarcza regionu poprzez podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami,
- przygotowanie kompleksowej i łatwo dostępnej informacji o ofercie turystyczno-kulturowej regionu, w tym bazy danych ofert,

VII OKREŚLENIE SPOSOBU REALIZACJI POSZCZEGÓLNYCH CELÓW GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Z uwagi, że to druga edycja programu zrealizowano wiele działań, natomiast poniższe najważniejsze będą kontynuowane w następującym zakresie oraz w terminach:

Rok 2017-2019

Gmina ewidencja zabytków:

- a. Systematyczne uzupełnianie kart adresowych w oparciu o uzyskane dane dokumentacje fotograficzną
- b. Sporządzenie kopii kart adresowych obiektów (po 1 egzemplarzu) i przekazanie sołtysom oraz radnym w każdym sołectwie 1 egz. kart adresowych z terenów im podległych, w celu systematycznego monitorowania obiektów zabytkowych.

Rok 2018-2019

Inwentaryzacja obiektów tzw. małej architektury sakralnej (krzyże przydrożne, kapliczki):

- 1.Opracowanie kart ewidencyjnych obiektów małej architektury sakralnej – forma elektroniczna – dokumentacja fotograficzna

Rok 2018-2020

Rewitalizacja i rewaloryzacja obiektów zabytkowych

1. Nawiązanie współpracy z innymi gminami posiadającymi cmentarze ewangelickie w celu wypracowania wspólnych metod działania przy ich rewaloryzacji, wprowadzenia systemu monitoringu zapewniającego bezpieczeństwo i ochronę przed dewastacją

Rok 2018

Udostępnienie i promocja zabytków

1. Systematyczne zbieranie materiałów archiwalnych (zdjęcia, mapy, pocztówki i inne teksty znaczeniu historycznym) dotyczących zabytków gminy Kotlin – *(zadanie to będzie powierzone. Gminnej Bibliotece Publicznej w Kotlinie przy współpracy z Muzeum Regionalnym w Jarocinie, nawiązanie współpracy ze Stowarzyszeniem „Przyszłość Kotliny-wspólne wydanie pocztówki o Gminie Kotlin),*

2. Wspieranie działań sprzyjających szerszemu zaangażowaniu się sektora prywatnego w ochronę dziedzictwa kulturowego,

Rok 2017-2020

Popularyzacja i edukacja

1. Wydanie publikacji - folderu z informacjami o najważniejszych zabytkach gminy Kotlin oraz założenie odpowiedniej strony internetowej, związanej z tą problematyką.

2. Wprowadzenie tematyki opieki nad zabytkami i historii regionu do zajęć szkolnych (lekcje historii i wychowawcze)

3. Wspieranie rozwoju istniejących izb pamięci i ewentualnego powstawania skansenów

Rok 2017-2020

Aktywizacja społeczności lokalnych na rzecz opieki nad zabytkami

1. W ramach aktywizacji społeczności lokalnej oraz jako jedna z form zajęć z młodzieżą i dziećmi uwzględniających problemy ochrony dziedzictwa kulturowego, planuje się podczas corocznej akcji „Sprzątanie Świata”, po wcześniejszym uzgodnieniu z urzędami i właścicielami, organizowanie sprzątania terenu parków podworskich, będących własnością gminy, RSP i Skarbu Państwa.

2. Planowane jest także podejmowanie działań umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami jak; współpraca z urzędami pracy w zakresie prowadzenia bieżących prac pielęgnacyjnych, porządkowych i zabezpieczających na terenach objętych ochroną, wsparcie utrzymywania na rynku pracy zanikających rzemiosł i zawodów poprzez m.in. szkolenie chętnych do nauki rzemiosł związanych z tradycyjną sztuką budowlaną,

2. Przygotowanie kompleksowej i łatwo dostępnej informacji multimedialnej o ofercie turystyczno-kulturowej regionu, i bazy danych ofert.

VIII INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI OKREŚLONE PRZEZ GMINĘ

Gmina w odniesieniu do obiektów wpisanych do rejestru może korzystać z Ustawy z dn. 12.01.1991 o podatkach i opłatach lokalnych (Dz. U. z 2006 r., Nr 121, poz. 844 ze zmianami) zwalniającej z opodatkowania obiekty użytkowane i remontowane w sposób właściwy, zgodnie ze wskazaniami konserwatorskimi.

Koordinację prac związanych z realizacją poszczególnych zadań wynikających z ustaleń „Gminnego Programu opieki nad zabytkami” w ramach organizacyjnych Urzędu Gminy Kotlin powierzono Inspektorowi ds. Społecznych - pani Justynie Zawiej.

IX MONITORING DZIAŁANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI – FORMA ORGANIZACYJNO-INSTYTUCJONALNA OKREŚLONA PRZEZ GMINĘ.

Proces osiągania celów Programu opieki nad zabytkami będzie monitorowany przez wyznaczoną osobę odpowiedzialną za koordynację prac. Monitoring prowadzony będzie poprzez analizę stopnia ich realizacji. Analiza ta będzie dokonywana każdorazowo po upływie 2 lat funkcjonowania i zakończona raportem przedkładanym przez Inspektora ds. Społecznych – panią Justynę Zawiej Radzie Gminy. W miarę rozwoju systemu monitorowania przewiduje się weryfikację sposobu tejże oceny.

W roku 2020 rozpoczęte zostaną przygotowania do opracowania i przyjęcia w roku 2020 Gminnego Programu Opieki nad zabytkami na lata 2021–2025.

X NIEKTÓRE ZEWNĘTRZNE ŹRÓDŁA FINANSOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI OKREŚLONE PRZEZ GMINĘ.

Gmina planuje następujące działania pomocne w pozyskiwaniu środków zewnętrznych na prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich i rewitalizujących zabytki:

- monitorowanie programów pomocowych, wyszukiwanie możliwości finansowania ochrony i opieki nad zabytkami z funduszy rządowych i pozarządowych,
- pomoc właścicielom zabytków w pozyskiwaniu środków zewnętrznych (strukturalnych, z budżetu państwa, z fundacji) na odnowę zabytków,

- pozyskiwanie środków pozabudżetowych na odnowę zabytków, których właścicielem jest gmina,
- stworzenie możliwości dofinansowania z budżetu gminy(zgodnie z przyjętą uchwałą) prac remontowych prowadzonych przez właścicieli obiektów zabytkowych zlokalizowanych na terenie gminy i posiadających indywidualny wpis do rejestru zabytków,
- pomoc w przygotowaniu właścicieli i dysponentów obiektów zabytkowych do absorpcji programowych funduszy Wspólnoty Europejskiej.
- dysponowanie aktualnymi informacjami o możliwościach starania się o środki pozabudżetowe na dofinansowanie prac konserwatorskich przy obiektach zabytkowych.

Rada Gminy Kotlin corocznie w uchwale budżetowej określi wysokość środków przeznaczonych na :

- sporządzenie ewidencji, inwentaryzacji, oznakowania obiektów zabytkowych
- edukacje,
- promocje zabytków,
- dotacje na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy obiektach wpisanych do rejestru zabytków.

Rozważana jest także możliwość dofinansowania z budżetu gminy (poprzez podjęcie stosownych uchwał) prac remontowych prowadzonych przez właścicieli obiektów zabytkowych zlokalizowanych na terenie gminy posiadających indywidualny wpis do rejestru zabytków.

Opracowano wg stanu na dzień 15 listopada 2016r.